

4 november 2011

Universiteit Utrecht

BACHELORSCRIPTIE
OPLEIDING NEDERLANDSE
TAAL EN CULTUUR
MODERNE NEDERLANDSE
LETTERKUNDE

'KOMT EEN LEZER BIJ EEN BOEK': DESCRIPTIEF ONDERZOEK NAAR DE VERANDERENDE NEDERLANDSE LEESCULTUUR OVER DE PERIODE VAN 2003 TOT 2011

| Verkenning van de receptie en het 'vermarkten' van het literaire
oeuvre van Kluun |

Naam: Floor Peters

Studentnummer: 3401197

Begeleiding: Fabian Stolk

Inhoudsopgave

Voorwoord	1
<u>Onderzoeksopzet en verantwoording</u>	
1. Inleiding	3
<u>De receptie</u>	
2. Recensieaantallen Kluun	8
3. De ontvangst door critici met terugwerkende kracht	11
<i>Komt een vrouw bij de dokter</i>	12
<i>De weduwnaar</i>	15
<i>Haantjes</i>	18
4. De ontvangst door het publiek	21
Recensie of rancune: <i>Komt een vrouw bij de dokter</i>	23
Lezersbeoordelingen op <i>Bol.com</i>	24
<i>De weduwnaar</i>	26
<i>Haantjes</i>	27
<u>Het in de markt zetten</u>	
5. Het ‘vermarkten’ door de auteur: ‘Eens een reclamejongen, altijd een reclamejongen’	29
De presentatie van Kluuns boeken	29
Kluuns visie op zijn oeuvre	31
Kluuns visie op literaire critici en hoge literatuur	31
Kluun en commercie	33
6. De rol van uitgeverij Podium	35
De chemie tussen Kluun en Podium	36
Toegenomen commercialiteit van uitgeverijen	37
<u>Analyse</u>	
7. Interpretatie: ‘Dit is een Kluun die u niet voor uw bezoek hoeft te verstoppen’	39
<u>Conclusie</u>	
8. Conclusie: ‘Een lezer komt bij een boek’	43
<u>Tot slot</u>	
Nawoord	46
Bibliografie	48
<u>Appendix</u>	
Bijlage 1. Overzicht periodieken	51
Bijlage 2. Grafiek recensies en interviews in serieuze periodieken	52
Bijlage 3. Grafiek recensies en interviews in minder serieuze periodieken	53
Bijlage 4a. Schets verkoopcijfers	54
Bijlage 4b. Weergave noteringen in De Bestseller Top60	55
Bijlage 4c. Overzicht lezersbeoordelingen op <i>Bol.com</i>	56

Van kind af aan ben ik geïnteresseerd geweest in boeken. Goed herinner ik me het moment waarop ik in onze dorpsbibliotheek uitgelezen was geraakt op boeken van de jeugdboekenafdeling en hunkerde naar meer leesvoer. Toen ik weer eens met een groot aantal boeken bij de uitleenbalie arriveerde, fronste de bibliothecaresse haar wenkbrauwen, terwijl ze me mededeelde dat de volwassenenboeken slechts bestemd waren voor volwassenen en dat het volstrekt ondenkbaar was dat deze zouden worden uitgeleend op een jeugdpas. Als ik deze situatie opnieuw bezie, blijf ik me erover verwonderen. Principekwestie, handhaving van het beleid of niet, als kinderen leesgierig zijn, is het naar mijn mening nooit of te nimmer geoorloofd om ze hierin te remmen.

Gelukkig is het in mijn verdere leven goed gekomen met mijn nieuwsgierigheid naar literatuur en ben ik op dit gebied niets tekort gekomen. Met veel plezier maakte ik leesverslagen in het voortgezet onderwijs en nam ik kennis van de verschillende literaire stromingen. De meerderheid van mijn klasgenoten deelde deze interesse in het geheel niet. Het lezen van literatuur werd gezien als verplicht onderdeel en men koos flinterdunne boeken om tot een snelle afronding van het leesdossier te komen. Uiteraard zijn interesses van verschillende individuen niet altijd gelijk. Voor mij is bijvoorbeeld wiskunde tot op de dag van vandaag een raadsel gebleven en bij het ploeteren voor de overhoringen van dit vak heb ik menig vraagteken gezet bij de zin van het vak in het algemeen. Toch heb ik altijd het gevoel gehad dat ik klasgenoten en anderen ervan moest overtuigen dat literatuur van waarde kan zijn. Idyllisch, optimistisch of naïef, voor mijn gevoel kan literatuur zo'n mooie weergave van de werkelijkheid zijn, dat ik in de veronderstelling blijf dat er voor iedereen iets uit te halen moet zijn. Mijn keuze om Nederlandse taal en cultuur aan de Universiteit van Utrecht te gaan studeren kwam dan ook niet als een verrassing. Nu, na drie jaar, komt er aan deze bachelor een einde en dien ik deze af te sluiten met een scriptie. Door docenten en ouderejaars zijn in de afgelopen drie jaar suggesties gedaan voor afstudeeronderwerpen. Het bestuderen van een compleet oeuvre of een bepaalde casus naar aanleiding van een thema uit een cursus zou tot de mogelijkheden behoren. Mijn nieuwsgierigheid naar onze leescultuur en vooral de verandering die deze leescultuur in de huidige tijd lijkt door te maken, kreeg de overhand. Daarom heb ik, in overleg met mijn begeleider, Dr. Fabian Stolk, besloten om de hedendaagse Nederlandse leescultuur aan nader onderzoek te onderwerpen. Als ik de term leescultuur gebruik, ga ik uit van 'een grote uit alle maatschappelijke lagen van de bevolking bestaande groep van boekenlezers, waarbij het begrip leescultuur niet wordt versmald tot de specifieke leesgewoonten van een literaire elite'.¹

---

¹ Ontleend aan Marc Verboord. In: *Leescultuur onder vuur*; zes voordrachten over geletterdheid. Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen Amsterdam (2006).

Ik verkoos dit thema binnen de moderne letterkunde boven het bestuderen van een oeuvre van een specifieke schrijver en besepte dat ik het mezelf hiermee niet gemakkelijk maakte. De moeilijkheidsgraad daar gelaten, is dit onderwerp vooralsnog erg abstract en breed. Vol enthousiasme ben ik begonnen aan mijn voor de moderne Nederlandse letterkunde interessante onderzoek. In de inleiding zal ik nader toelichten op welke casus het is toegespitst.

Floor Peters

Sassenheim, september 2011

1. Inleiding bachelorscriptie ‘Onze veranderende leescultuur’

Het thema van deze bachelorscriptie is de verandering die onze leescultuur lijkt door te maken. Het woord leescultuur staat nog altijd in Van Dale’s Groot Woordenboek der Nederlandse Taal, maar weten we nog wel precies wat het inhoudt? Deskundige Graa Boomsma vraagt zich af of er nog wel sprake is van een leescultuur.² Toen ik met hem sprak over het onderwerp voor mijn bachelorscriptie stelde hij (terecht) de vraag of de Hollanders überhaupt nog wel lezen? En zij die lezen, lezen zij dan ‘iets’, als in literatuur, of is het ‘niets’, als in pulp? Voordat Willem Frederik Hermans of Harry Mulisch in zicht komen, is er heel wat inspanning vereist.

Constateren dat er in Nederland in het geheel niet meer gelezen wordt, is met 1,2 miljoen verkochte exemplaren van de roman *Komt een vrouw bij de dokter* van Raymond van de Klundert (Tilburg 1964) – beter bekend onder schrijversnaam Kluun – echter uitgesloten. De leescultuur is onmiskenbaar aan verandering onderhevig. In de oriënterende fase van deze scriptie heb ik me ingelezen in het onderwerp door middel van een zeer veelzijdige leeslijst, die bestond uit een ruime variatie aan zowel wetenschappelijke als niet wetenschappelijke werken. Vooral een niet wetenschappelijk essayistisch werk viel me op: Alessandro Baricco’s *De barbaren* (2010). Baricco constateert dat velen van ons gebruik maken van sneller, eenvoudiger, volgens de laatste technologie ontwikkeld en zeer spectaculair vermaak. Hij merkt dit niet slechts op, maar rekent zichzelf ook tot de barbaren ofwel tot de liefhebbers van eenvoudig vermaak. Onder andere dat hij zich opstelt als ervaringsdeskundige maakt zijn belichting van het plunderen van de cultuurdorpen door de barbaren zeer treffend. Op veel vlakken hebben we te maken met een invasie – cultuurverandering – waarvan Baricco de categorieën wijn, voetbal en boeken als voorbeelden neemt.

Hij gaat op zoek naar de oorzaak van ‘de toename van verkoopcijfers en de duidelijke overheersing van de handelsgeest’, die leiden tot ‘vercommercialisering van cultuurproducten’ (Baricco: 67). Waar families vroeger kleinschalige uitgeverijen runden, is dit in de huidige tijd ondenkbaar en worden boeken uitgegeven door gigantische uitgevergroepen. Volgens Baricco wordt de behoefte aan massavermaak niet door de grote handelaren geschapen, maar slechts ingevuld. Er is een wisselwerking tussen wat er voor handen is en wat er wordt verlangd. ‘Grote handelaren scheppen geen behoeften, die vervullen ze. Als er nieuwe behoeften zijn, ontstaan die uit het feit dat er weer nieuwe mensen toegang hebben gekregen tot het afgebakende veld van het verlangen’. (Baricco: 87) Opvallend is zijn constatering, dat uitgeverijen eigenlijk altijd al commercieel geweest zijn. De markt was vroeger echter kleiner dan nu – boeken waren meer voor de elite, en de techniek liet grotere oplagen niet toe. De barbaar is niet gestopt met lezen, maar wordt op een andere manier gestimuleerd om te lezen: ‘De barbaren neigen er alleen maar toe boeken te lezen waarvan de gebruiksaanwijzing wordt gegeven op plekken die níét boeken zijn’. (Baricco: 79) Veel boeken vormen tegenwoordig

---

² Mijn oud-leraar Graa Boomsma bracht in 2011 *Uit de school* (Nieuw Amsterdam) uit, waarin hij zich scherp uitlaat over het literatuuronderwijs.

verlengingen van bijvoorbeeld de kranten of televisieseries, ze worden verfilmd, ze worden geschreven door singer-songwriters ofwel beroemdheden, kortom ze vertellen verhalen die ook elders worden verteld. Het materiaal ligt dicht bij de belevingswereld van de huidige lezer, bij alles wat die ziet en meemaakt in de maatschappij. Baricco geeft aan dat wij voortdurend deel uitmaken van een sequentie: 'het boek als knooppunt tussen verschillende sequenties die elders zijn begonnen en naar elders op weg zijn'. Onderdeel van deze zogenaamde sequentie is de 'taal' waarin barbaarse boeken geschreven worden. Dit is de taal van de 'heerschappij': 'een woordenschat, een bepaald idee van ritme, een standaardverzameling gevoelige sequenties, een aantal taboes, een nauwkeurig idee van snelheid, een geografie van letters'. (Baricco: 84) Boeken zijn voor barbaren slechts van waarde, als ze segmenten van een grotere sequentie zijn. Boeken moeten onderdeel zijn van deze sequentie, waarvan de basis volgens Baricco gelegd is in de huidige media, bijvoorbeeld in films, in liederen, op tv of verspreid over internet. We hoeven niet bekend te zijn met 'de gehele literaire geschiedenis', we hoeven 'de literaire taal' niet te beheersen en we hoeven geen 'bepaald idee van schoonheid die in de loop der tijd [is] gevormd in de literaire traditie' te hebben, om een product van de barbaren te kunnen appreciëren. (Baricco: 78)

Ook Nicholas Carr signaleert de opkomst van de massa en een cultuurverandering. In *Het ondiepe; hoe onze hersenen omgaan met internet* (2010) – hij refereert in tegenstelling tot Baricco wel aan wetenschappelijk onderzoek – gaat hij terug naar het einde van de middeleeuwen en het begin van de renaissance en de verlichting. Hij vergelijkt de impact van diverse uitvindingen, zoals het vliegtuig, de geluidsversterker en de anticonceptiepil, met de impact van het internet in onze huidige samenleving. De hedendaagse samenleving is hard op weg om 'deepreading' plaats te laten maken voor 'shallowness'. Vroeger was het mogelijk dat er een bewustzijnsverandering optrad als men zich verdiepte in een boek: 'De lezers koppelden hun aandacht los van de externe stroom prikkels met het doel zich sterker te verbinden met een innerlijke stroom van woorden, ideeën en emoties. Dat was – en is – de essentie van het unieke mentale proces van diep lezen'. (Carr: 92) Tegenwoordig lezen mensen veel meer fragmentarisch, mede door de democratisering van vele communicatiemiddelen. Boeken, kranten, tv-programma's, radioprogramma's, platen of cd's maken plaats voor digitale bestanden die door middel van internet langs-flitsen. Baricco noemt de mens die neigt naar eenvoudiger vermaak 'de horizontale mens'(Baricco: 137), dat wil zeggen: we bewegen ons voort en pikken veel op maar verdiepen ons niet meer zoals voorheen in onderwerpen. Carr bestempelt de huidige manier van lezen als 'shallowness', wat betekent dat onze concentratie op tekst oppervlakkiger en van tijdelijker aard wordt. We vangen wel veel prikkels op, maar dit zijn in verhouding te weinig prikkels 'om het werk als geheel tot ons te nemen'. (Carr: 123) Deze 'veranderingen in de manier van lezen zullen ook leiden tot veranderingen in de manier van schrijven, omdat schrijvers en hun uitgevers zich aanpassen aan de nieuwe gewoonten en verwachtingen van hun lezers'. (Carr: 140)

Bovenstaande constatering van Carr en de constatering van Baricco, dat we in het huidige tijdperk niet gestopt zijn met lezen, maar lezen om een andere reden dan voorheen sluiten nauw aan bij mijn onderwerp over leescultuur. Het gebrek aan verdieping komt hierin aan de orde.

Terug naar de casus die ik zal gaan behandelen in deze bachelorscriptie. Het bestuderen van de gehele Nederlandse leescultuur in al haar facetten is ondoenlijk. Om mijn afstudeerscriptie af te bakenen, focus ik op één casus. Ik maak een verkenning van de receptie van het 'literaire' oeuvre van Kluun, van zijn debuutroman *Komt een vrouw bij de dokter* (2003), zijn roman *De weduwnaar* (2006), tot zijn werk *Haantjes* (2011). Ik denk deze ontvangst te kunnen koppelen aan de bovengenoemde waarnemingen van Carr en Baricco. In mijn verkenning komt de ontvangst door critici aan de orde, maar ik houd ook rekening met het enthousiaste ontvangen van Kluuns werken door niet recenserende lezers. Kluuns debuut *Komt een vrouw bij de dokter* kreeg nauwelijks aandacht in de pers. De zeer schaarse recensies waren niet bepaald lovend. Het lijkt er op dat reclame en promotie in de commerciële sector een grotere rol hebben gespeeld in de ontvangst van *Komt een vrouw bij de dokter* dan receptie door gerenommeerde critici. Het boek verkocht grandioos goed.

Door recensies in serieuze periodieken en recensies in minder serieuze periodieken te bestuderen, tracht ik een beeld te schetsen van de verandering in de literair-kritische ontvangst van Kluuns werk. De tweedeling tussen serieuze en minder serieuze periodieken heb ik gemaakt op basis van de reputaties van de kranten en tijdschriften en mijn intuïtie, om te zien of er verschil in de ontvangst per categorie is. De eerste categorie vertegenwoordigt gerenommeerde kranten en tijdschriften die beschikken over vakkundigen en professionele critici.³ De tweede categorie bestaat onder andere uit kranten en tijdschriften met een luchtiger karakter.⁴ Voorheen bestond er een grovere scheiding tussen beide dan tegenwoordig. Er waren gerenommeerde critici met naam en faam. Zij waren enkelingen met gezag, die fungeerden als 'literaire poortwachter'. (Vaessens: 45) Tegenwoordig is het voor iedereen en overal, onder andere via internet, mogelijk om een mening over een 'literair' werk te ventileren. Het literaire debat wordt inmiddels op aanmerkelijk meer plaatsen en in meer media gevoerd dan vroeger, er is niet meer slechts één literair podium. (Vaessens: 123) De scheiding tussen de ouderwetse gerenommeerde media en de huidige voor iedereen toegankelijke media met een 'flodderiger' – ofwel meer van tijdelijker aard – karakter wordt minder scherp. Het onderscheid tussen de periodieken, sluit mijns inziens aan bij Baricco's 'barbaardom-visie'. Hij geeft aan dat de grensvervaging tussen de media geen verval hoeft te betekenen, maar constateert dat er verandering optreedt. Opvallend aan zijn visie is dat hij de verandering niet als verlies opvat.

De recensies die ik zal bestuderen, heb ik ontleend aan documentatiebank *Literom*. Dit is een openbare gegevensbron die voor iedereen bereikbaar is. *Literom* pretendeert een compleet overzicht te geven van vakrecensies en auteursinterviews uit de periode vanaf 1900 betreffende Nederlandstalige literatuur. Bij het gebruik maken van deze databank heb ik in acht genomen dat *Literom* niet de totale volledigheid biedt die zij voorgeeft. Nico Laan laat in zijn artikel 'Vormen van samenwerking tussen kritiek en uitgeverij' (2007) zien dat het

---

³ *NRC-Handelsblad, De volkskrant, Het parool, Trouw, AD, HP-de tijd, De standaard, Vrij Nederland, De morgen, Elsevier, NRC-Next, Haarlems dagblad, Het Financieele dagblad, Dagblad de Limburger, Dagblad van het Noorden en De Leeuwarder courant* (zie bijlage 1).

⁴ *Metro, De pers, Spits, De telegraaf, Libelle, Nieuwe Revu, Leesideeën Off Line, CV Koers, Humo en Recensieweb.nl* (zie bijlage 1).

geavanceerd zoeken onder de voor- en achternaam van de recensent niet altijd resultaat oplevert in *Literom*: 'het is beter het hele alfabet langs te gaan'. (Laan: 218) Ook bij het nagaan van het hele alfabet bleek de recensie van Arie Storm niet aanwezig in *Literom*. Zoeken op 'titel' levert veertien recensies van *Haantjes*, zeven recensies van *De weduwnaar* en zeven recensies van *KEVBDD* op. Het zoeken op 'schrijver' levert dezelfde aantallen op, plus twintig interviews (ofwel categorie algemeen genoemd). Bij inhoudelijke bestudering van de recensies bleek *Literom* niet constant in het hanteren van haar onderverdeling van de recensies in de categorieën *KEVBDD*, *De weduwnaar*, *Haantjes* en algemeen. Met name het bestempelen van een recensie als passend bij een specifiek boek, terwijl de recensie toch meer algemeen van aard was kwam enkele malen voor. Een recensie in *De morgen* trof ik aan onder de categorie *Haantjes* en wederom onder de categorie *Algemeen*. Evenals Laan constateer ik 'dat *Literom* weliswaar het grootste elektronische bestand aan recensies biedt, maar toch verre van volledig is'. (Laan: 220) Het gebruik van *Literom* kan daarom in dit geval gezien worden als een opzettelijke beperking. De lijst met recensies die ik zal bestuderen, heb ik aangevuld met drie recensies van *Recensieweb.nl* en de recensie van Arie Storm uit het *Parool* van 17-10-2003. De eerste aanvulling heb ik gedaan, omdat *Literom* (logischerwijs) geen internetrecensies bevat en ik deze categorie niet onbesproken wilde laten. *Recensieweb.nl* zegt zoveel mogelijk nieuwe oorspronkelijk Nederlandstalige literaire romans, verhalenbundels en novellen te bespreken en een zo compleet mogelijk overzicht van recensies elders te bieden. De website is opgericht in 2005, nadat Kluuns debuut uitkwam, maar desondanks kreeg het boek van hen toen toch aandacht. De tweede aanvulling is simpelweg gedaan, omdat deze voor opschudding zorgende recensie niet opgenomen is in *Literom*, terwijl de recensie een essentieel aandeel vormt in de receptie van *Komt een vrouw bij de dokter*.

Onderdeel van de door mij gekozen casus is een weergave van de manier waarop de boeken aan het publiek zijn gepresenteerd, door de bestudering van reclamemateriaal, (televisie)interviews⁵ en ander publiek optreden van de schrijver. De visie van de schrijver op zijn oeuvre zal ik behandelen, onder andere aan de hand van het artikel 'Waarin gelooft Kluun? Bourdieus "croyance" en *Komt een vrouw bij de dokter*' (2007). In dit artikel vraagt Jos Joosten zich af wat Kluuns positie ten opzichte van het traditionele literaire veld is. Met behulp van Hugo Brems' *Altijd weer vogels die nesten beginnen*, waarin de toegenomen commercie van uitgeverijen wordt weergegeven, zal ik de visie van uitgeverij Podium – de uitgever van Kluuns boeken – geven.

Er wordt in de huidige tijd minder literatuur gelezen dan vroeger. Dit is deels verklaarbaar door de alternatieven die er zijn gekomen. De vele technologische veranderingen maken dat alles zich sneller voltrekt, maar er is tegelijkertijd ook veel meer voor handen. Het aanbod van informatie en het aanbod van media is gigantisch en we moeten onze aandacht over veel onderwerpen verdelen, waaronder werk, sport, spel, hobby en entertainment. Per onderwerp is er een keuze om het tot je te nemen en al die keuzes leiden tot het moeten

---

⁵ Gebruik makend van de samenstelling van de documentatiebank *Literom*.

verdelen van onze aandacht. Voorheen was slechts het nieuws uit één dorp voorhanden en nu krijgen we het nieuws via ontelbare televisiekanalen over ons heen. We zijn niet gestopt met lezen, integendeel. We lezen veel; websites, gebruiksaanwijzingen, teksten op verpakkingen, reclamemateriaal, reisinformatie, nieuws, enzovoort. De aandacht voor de gecanoniseerde hoge literatuur (onder jeugd) neemt echter af.⁶

Hoe is het dan mogelijk dat een schrijver als Kluun het toch klaar weet te spelen dat zijn boeken in zulke groten getale verkocht en veel gelezen worden? Ligt de oorzaak van Kluuns verkoopsuccessen bij het thema, komt de populariteit van zijn werken door na-aangedrag van de lezers of door de merchandising? Wordt de impliciete waarde die lezers toekennen door een werk te kopen belangrijk voor boeken? Is deze tendens kenmerkend voor Kluuns successen en vormt het een afspiegeling van de veranderende leescultuur?

Achtereenvolgens zullen de velden **critici**, **het publiek**, **de schrijver** en **de uitgeverij** worden behandeld. Concrete antwoorden op de vraag waarom we niet allemaal waardevolle literatuur van Hermans of Mulisch lezen, zullen op dit onderzoek niet kunnen volgen. Wel zal het een descriptie opleveren van één casus die mogelijk illustratief is voor onze veranderende leescultuur.

---

⁶ Blijkens voordrachten uit *Leescultuur onder vuur*: p. 30 en p. 41.

2. Recensieaantallen Kluun

Allereerst breng ik de recensieaantallen in kaart om de verandering in de literair-kritische ontvangst van Kluuns werken te kunnen schetsen.⁷ Ik heb de periodieken verdeeld in twee categorieën. De serieuze periodieken zijn: *NRC-Handelsblad*, *De volkskrant*, *Het parool*, *Trouw*, *AD*, *HP-de tijd*, *De standaard*, *Vrij Nederland*, *De morgen*, *Elsevier*, *NRC-Next*, *Haarlems dagblad*, *Het financiële dagblad*, *Dagblad de Limburger*, *Dagblad van het Noorden* en *De Leeuwarder courant*. En de minder serieuze periodieken zijn: *Metro*, *De pers*, *Spits*, *De telegraaf*, *Libelle*, *Nieuwe Revu*, *Leesideeën Off Line*, *CV Koers*, *Humo* en *Recensieweb.nl*. De recensies zijn geordend per periodiek en op de datum van uitgave. Ik heb in tabelvorm weergegeven op welk boek de recensies betrekking hadden.⁸ In totaal gaat het om eenenvijftig recensies: vijfendertig recensies in serieuze periodieken en zestien recensies in minder serieuze periodieken. Om een goed overzicht te krijgen van het verloop van de aantallen recensies heb ik deze in twee aparte staafdiagrammen verwerkt.

In de grafiek⁹ van de serieuze periodieken is te zien dat er in 2003 slechts één recensie over Kluuns debuut werd geschreven op 17 oktober, tevens de datum van de lancering van het boek.¹⁰ De grafiek laat daarmee direct bijzonder goed zien, dat Kluun weinig aandacht van de literaire critici kreeg. In de jaren 2004 en 2005 bracht Kluun geen roman uit en verschenen er in de serieuze periodieken geen stukken over hem. Opvallend is de stijging van recensieaantallen in 2006. Over *Komt een vrouw bij de dokter* werden in dat jaar vier recensies geschreven. Drie van deze recensies – in *NRC-Handelsblad*, *Het parool* en *Het Haarlems dagblad* – hadden, te zien aan de data, als aanleiding de uitreiking van de NS publieksprijs op 16 oktober 2006. Kluun won deze prijs en mocht zichzelf schrijver van het boek van het Jaar noemen. Hij ontving een sculptuur van Jeroen Henneman en 7500 euro.¹¹ In 2007 bleef het bij een nominatie voor de prijs.

In 2006, in 2010 en in 2011 verschenen er drie (zelfstandige) recensies van *Komt een vrouw bij de dokter*. De eerste twee recensies verschenen in *De standaard* en *NRC-Next*. Uit inhoudelijke bestudering van de betreffende recensies blijkt dat het uitkomen van Kluuns tweede roman voor enkele periodieken aanleiding bood om met terugwerkende kracht aandacht te besteden aan zijn eerste roman. Deze recensies zouden mijns inziens een manier kunnen zijn om het publiek van de periodieken (wegens Kluuns verkoopsucces en toenemende populariteit) toch te laten blijken dat er wel notie genomen is van *Komt een vrouw bij de dokter*. In 2003 verschenen in de betreffende periodieken namelijk geen

---

⁷ Dit zijn de recensies die geselecteerd zijn door *Literom*, onderverdeeld in de categorieën recensies die betrekking hebben op *Komt een vrouw bij de dokter*, *De weduwnaar*, *Haantjes* en interviews. Zie de inleiding voor de vier recensies die ik hier aan toegevoegd heb.

⁸ Zie bijlage 1.

⁹ Zie bijlage 2.

¹⁰ Naar aanleiding van de boekpresentatie verscheen op 18-10-2003 in *De volkskrant* geen recensie maar wèl een verslag van de boekpresentatie getiteld 'Maas en mensen gaat even langs bij de dokter.' Dit verslag staat niet op *Literom*, maar zal ter sprake komen onder het hoofdstuk over de auteur.

¹¹ <http://nos.nl/artikel/58389-ns-publieksprijs-voor-kluun.html> [04-11-2011]

recensies over Kluuns debuut. De in 2011 verschenen recensie ging over de Chinese vertaling van *Komt een vrouw bij de dokter*.

Frappant is het receptiegegeven dat de staafdiagram van *De weduwnaar* afbeeldt. Ten opzichte van de ontvangst van het debuut is er plots een behoorlijke stijging te zien in het aantal recensies. Over *De weduwnaar* werden er vijf recensies geschreven. *NRC Handelsblad*, *De volkskrant*, *Het Parool*, *Dagblad van het Noorden* en *De Leeuwarder courant* besteedden in mei 2006 aandacht aan Kluuns tweede roman. In deze recensies werd verwezen naar *Komt een vrouw bij de dokter* en *De weduwnaar* werd, zoals het recensenten betaamt, in het oeuvre kader van Kluun geplaatst. Het viel mij echter op dat *De weduwnaar* – onder andere in *De volkskrant* en *De Leeuwarder courant* – werd besproken, maar dat de bespreking ondergeschikt is aan *Komt een vrouw bij de dokter*. Met andere woorden, de recensies betroffen Kluuns tweede roman, maar het grootste deel ervan werd besteed aan voorganger *Komt een vrouw bij de dokter*. Ik constateerde dat er niet slechts een woordje aan het debuut werd gewijd, maar het merendeel van de recensie. Deze constatering sluit aan bij mijn eerder genoemde en voorzichtig geponeerde veronderstelling, dat de periodieken hun publiek (wegens Kluuns verkoopsucces en toenemende populariteit) willen laten blijken dat er wel notie genomen is van zijn debuut – terwijl er in 2003 geen recensies over *Komt een vrouw bij de dokter* verschenen in deze periodieken.

Het oeuvre van Kluun is groter dan alleen ‘literaire’ romans en zijn reputatie wordt mede daardoor en door de verfilming van *Komt een vrouw bij de dokter* onder regie van Reinout Oerlemans (26 november 2009) gevormd. Vanaf 2006 tot en met 2011 is er een groei te zien in het aantal interviews (categorie ‘algemeen’), zoals interviews die in 2006, 2007, 2008 en 2009 werden gepubliceerd. Voor het publiceren van deze interviews zijn, behalve zijn toenemende populariteit bij het publiek, verschillende aanleidingen geweest. Onder andere het uitkomen van *Klunen* (verzameling columns, verhalen en blogs uit 2008), *God is gek* (essay over Kluuns spirituele zoektocht uit 2009), de zojuist genoemde verfilming en de Boekenweek (2010).

De piek van recensies van *Haantjes* spreekt boekdelen. Van de gerenommeerde kranten en tijdschriften publiceerden er maar liefst elf een recensie in januari en februari 2011. De critici hebben Kluun genegeerd of hem maar mondjesmaat aandacht geschonken, maar na zijn tweede roman schreven de recensenten direct na de publicatiedatum over zijn nieuwe boek.

De grafiek van de receptie door minder serieuze periodieken heeft een ander verloop dan de grafiek van de receptie door serieuze periodieken.¹² In 2003 verscheen in de periodiek *Leesideeën Off Line* een recensie van *Komt een vrouw bij de dokter*. 2004 is net als de grafiek van de receptie door serieuze periodieken laat zien, blanco (ondanks het verschijnen van *Help ik heb mijn vrouw zwanger gemaakt*). In 2005 verscheen er zowel een recensie over Kluuns eerste roman, op Recensieweb.nl, als een interview met hem in *De telegraaf*. De

---

¹² Zie bijlage 3.

aanleiding voor deze twee publicaties is niet geheel duidelijk, behalve dan de constatering van de recensent dat *Komt een vrouw bij de dokter* 'terecht het best verkochte romandebuut van de afgelopen jaren [is]' en de aankondiging van Kluuns tweede roman (*Recensieweb.nl*: 2005). Deze constateringen kunnen aanleiding hebben gevormd voor de recensie. In 2006 publiceren dezelfde twee periodieken recensies over *De weduwnaar*. Het jaar 2007 van de grafiek van de receptie door minder serieuze periodieken laat, in tegenstelling tot de grafiek van de receptie door serieuze periodieken, geen interviews zien. In 2008 verscheen een interview in *De telegraaf* naar aanleiding van Nightwriters.¹³ Het diagram van 2009 laat twee interviews zien. Het eerste interview werd gepubliceerd in *De telegraaf*, naar aanleiding van een chat-sessie met lezers van deze krant. Het tweede is een interview in *CV-Koers* (opinieblad voor de christen vandaag) en betreft onder andere Kluuns *God is gek*.

Onder het kopje 'pers' en vervolgens 'interviews' en 'recensies' op Kluuns website over *Komt een vrouw bij de dokter* trof ik tientallen verwijzingen naar interviews, recensies en andere vermeldingen over het boek aan.¹⁴ Van deze periodieken zijn er slechts enkele interviews en recensies terug te vinden op *Literom*. Meer niet dan wel. De grafiek die na bestudering van de minder serieuze periodieken op *Literom* ontstond, is in mijn ogen dan ook niet representatief voor het volledige aantal recensies dat in minder serieuze periodieken is gepubliceerd. De grafiek is representatief voor de gegevens van *Literom*, die alleen, dan wel vooral 'serieuze' kritiek lijkt te verzamelen.

Grote overeenkomst tussen de staafdiagrammen die de receptie door critici van serieuze periodieken en de receptie door critici van minder serieuze periodieken weergeeft, is de piek bij de recensies en interviews die in 2011 zijn verschenen over *Haantjes*.

---

¹³ Dit is een initiatief van Kluun, waarop ik in het hoofdstuk over de auteur zal ingaan.

¹⁴ <http://www.kluun.nl/komteenvrouwbijdedokter/index2.html>

3. De ontvangst door critici met terugwerkende kracht

In het voorgaande hoofdstuk bracht ik de recensieaantallen in kaart. *Komt een vrouw bij de dokter* werd stelselmatig genegeerd door critici. De enige periodiek die Kluuns debuut besprak, viel op doordat het de enige van alle periodieken was. De recensieaantallen van *De weduwnaar* laten een stijging zien ten opzichte van *Komt een vrouw bij de dokter*. Zonder in de veronderstelling te zijn dat iedere periodiek altijd elk werk van eenzelfde schrijver moet bespreken, vallen de periodieken die *Haantjes* onbesproken laten op. Dit komt doordat er van de geselecteerde periodieken slechts enkele zijn die geen recensie aan het boek wijdden. Het contrast tussen de ontvangst van *Komt een vrouw bij de dokter* en *Haantjes* is erg groot. De grafieken die de recensieaantallen weergeven lieten duidelijk zien dat er sprake is van een verandering in aandacht voor de werken van Kluun.

Na de recensieaantallen te hebben bestudeerd, wil ik nu de recensies in de periodieken inhoudelijk bekijken. Ik probeer een overzicht te creëren van de voornaamste beoordelingen, de criteria waarop deze beoordelingen gebaseerd zijn en de argumenten waarmee ze gepaard gaan. Door deze werkwijze te hanteren – vanwege een kort tijdsbestek en de beperkte omvang van de scriptie – ga ik voorbij H.T. Boonstra's complete model om argumenten in te delen.¹⁵ Met dit model geeft hij aan hoe men waardeoordeelen van critici kan beschrijven en ordenen. Mijn handvatten voor het bespreken van de voornaamste beoordelingscriteria van de recensenten zijn echter wel geïnspireerd op Boonstra's hoofdcategorieën voor het indelen van argumenten. Hieronder volgt een opsomming van zijn hoofdcategorieën en mijn daaraan verbonden *interpretatie*.

- Het 'literaire' werk in relatie tot de (waarneembare en ideale) werkelijkheid: *Geeft het boek een realistische werkelijkheidsweergave? Is het werk geloofwaardig, waarschijnlijk en/of overtuigend? Spreekt er betrokkenheid met de maatschappij uit het boek?*

- Het 'literaire' werk in relatie tot de auteur: *Blijken uit het werk eigenschappen die het de schrijver mogelijk maakten om een waarheidsgetrouwe weergave van de werkelijkheid te geven? Toont de schrijver integriteit, eerlijkheid, inzicht, onderscheidingsvermogen en/of levenservaring?*

- Het 'literaire' werk als autonoom geheel: *Is het boek in een stijl geschreven die aanspreekt en door welke aspecten wordt de stijl gekenmerkt? Hoe zijn het taalgebruik, de zinswendingen en/of het woordgebruik van de schrijver te noemen? Is het werk een autonome constructie?*

- Het 'literaire' werk in relatie tot de lezer: *Brengt het werk een emotioneel effect bij de lezer teweeg? Zijn er in het boek personages aanwezig waarin de lezer zich kan herkennen en/of vinden er gebeurtenissen plaats die de lezer herkent? Stemt het boek tot nadenken?*

- Het 'literaire' werk in relatie tot andere literaire werken: *Is het boek een nabootsing van het ideale literaire werk? Onderscheidt het werk zich door originaliteit van andere boeken? Is het boek binnen het oeuvre van de schrijver waardevol?*

---

¹⁵ Boonstra, H.T. 'Van waardeoordeel tot literatuuropvatting'. In: *De gids* 142 (4), p. 243 -245.

Aan de inhoudelijke bespreking van de recensies gaat, voor hen die Kluuns boeken niet gelezen hebben, per boek een korte beschrijving vooraf.

KOMT EEN VROUW BIJ DE DOKTER

Komt een vrouw bij de dokter is het verslag van Stijn, die in de bloei van zijn leven de terminale ziekte van zijn vrouw Carmen meemaakt. Het boek bevat alle belevenissen en ups en downs van Stijn en Carmen, de zorg voor dochter Luna, de affaires van Stijn en zijn uitgaansleven.

'KEVBDD in relatie tot de (waarneembare en ideale) werkelijkheid'

Komt een vrouw bij de dokter is grotendeels autobiografisch en Kluun wordt geprezen om zijn realistische beschrijvingen van het ziekteproces van zijn vrouw. 'Alles komt voorbij: de onhandig diagnosticerende artsen, de chemotherapieën, de morfine als pijnstillers in de laatste dagen, de kaalhoofdigheid, het amputeren van een borst, het onvermijdelijke einde, de euthanasie en het afscheid. Rauw is Kluun doordat hij onomwonden de dingen bij de naam noemt en niets voor ons lijkt achter te houden.'¹⁶ Zijn beschrijvingen worden geduid als een levendig portret 'van hemzelf, zijn vrouw en hun omgeving, maar [hij] beschrijft ook op vaak rauwe wijze de psychologische veranderingen die optreden'.¹⁷

De kaft van *Komt een vrouw bij de dokter*

'KEVBDD in relatie tot de auteur'

Kluun ontving lof vanwege zijn vermogen om de werkelijkheid onder woorden te brengen. Enerzijds werd hij geprezen om zijn openheid: 'Dat een plot met zulke uitersten, met zoveel grond voor controversie niet soapachtig of pathetisch wordt, is voor een groot deel te danken aan de manier waarop de auteur z'n karakters neerzet. Kluun maakt zijn hoofdpersoon schuld bewust en diens eega onverwoestbaar vrolijk en geestig'.¹⁸ Anderzijds vormde het feit dat Kluun zijn alter ego Stijn is, voor critici een struikelblok. De werkelijke aard van Stijn – en Kluun – met zijn vreemdgaanspraktijken, kon blijkens het volgende citaat niet rekenen op sympathie: 'De Stijn uit het boek is in ieder geval een enorme eikel, die zijn ordinaire overspel presenteert als een aandoening waar de kanker die in het lichaam van zijn vrouw voortraast bleekjes bij afsteekt'.¹⁹ *Komt een vrouw bij de dokter* gaf de werkelijkheid waarheidsgetrouw weer. Tegelijkertijd stond het overspelige karakter van Stijn voor critici haaks op de morele strekking – de

¹⁶ Storm, Arie. 'Kluuniaanse aanstellerij'. In: *Het parool* 17-10-2003.

¹⁷ Otten v., Debby. 'Komt een vrouw bij de dokter'. In: *Leesideeën Off Line* 31-12-2003.

¹⁸ Stoffelsen, Daan. 'Liefde in tijden van kanker'. Op: *Resencieweb.nl* 20-04-2005.

¹⁹ Storm, Arie. 'Kluuniaanse aanstellerij'. In: *Het parool* 17-10-2003.

essentie van liefde en hoe graag mensen elkaar zien ondanks alle missers en slippers, aldus Kluun²⁰ – van het verhaal.

‘KEVBDD als autonoom geheel’

Kluuns adequate beschrijvingen maakten dat hij betiteld werd als ‘effectief auteur’, maar zijn idioom werd ook beschreven als ‘rauwheid, botheid, schok’.²¹ Hij werd niet geprezen om de kwaliteit van zijn woordkeuze. De stijl werd zelfs ‘de machteloze literaire taal van een twaalfjarige’ genoemd.²² *Komt een vrouw bij de dokter* werd om zijn opbouw en ingrediënten ‘de perfecte schlager’ genoemd: ‘eenvoudige melodie, basale emoties, simpele teksten – maar op een ongrijpbare manier is het onmogelijk om je níet te laten betoveren’.²³ De stijl en het woordgebruik van Kluun versterken de inhoud: ‘Ik [Kluun, FP] schrijf dingen op die anderen niet eens durven te denken. Die niet mogen gebeuren. Die wel degelijk zijn gebeurd, waar men zich voor schaamt. De grofheid is een truc om het gewenste effect te bereiken’.²⁴ Kluuns ‘truc’ blijkt dus zowel positieve en negatieve reacties op te roepen; afkeuren van zijn stilistische capaciteiten en toejuichen van zijn effectiviteit.

‘KEVBDD in relatie tot de lezer’

Sommige beroepslezers herkennen zich in aspecten van *Komt een vrouw bij de dokter* en hebben zich laten meevoeren in het proces van herkenning. Andere benadrukken dat Kluun handig inspeelt op de lezers die zich in delen van het verhaal herkennen en dit komt het verhaal volgens hen niet ten goede. ‘[De schrijver, FP] banaliseert herkenbare en door iedereen ervaren, maar ook voor iedereen unieke, gevoelens van liefde, schuld en rouw tot een platvloerse soap. De vorm parasiteert juist op die herkenbaarheid, de uitdrukking van de emoties sluit aan op de beleving van lezers die de verwoording van dergelijke ontroeringen vooral kennen uit of ontlenen aan B-films en tv-series’.²⁵ Het boek brengt een (tegenstrijdig) emotioneel effect – ook wel ‘het geheim van de roman’²⁶ genoemd – te weeg, of de critici het nu eens zijn met de morele strekking en de originaliteit van *Komt een vrouw bij de dokter* of niet.

‘KEVBDD in relatie tot andere ‘literaire’ werken’

Komt een vrouw bij de dokter werd veelvuldig afgezet tegen literatuur. De roman werd in het kader van de Boekenweek bijvoorbeeld vergeleken met *Titaantjes* van Nescio, maar de recensent vond Stijn niet als een Titaantje of zelfs als een uitvreter te beschouwen. ‘De Titaantjes, afkomstig uit een tijd die althans in materieel opzicht rauwer en authentieker was dan het perfect aangeliichte, verstikkend statusgevoelige reclame-universum waarin Stijn, Carmen en Roos leven, willen hun zintuigen verfijnen. Stijn, vluchtend voor de authenticiteit die de film van zijn leven

---

²⁰ Houtman, Joost. ‘Nederlands best verkopende auteur Kluun: “Ik hou wel van dat haantjesgedrag’’. In: *De morgen* 09-02-2011.

²¹ Somers, Maartje. ‘Uitvreter zonder idealen’. In: *NRC-Next* 10-03-2010.

²² Storm, Arie. ‘Kluuniaanse aanstellerij’ In: *Het parool* 17-10-2003.

²³ Dessing, Maarten. ‘De perfecte schlager’. In: *De standaard*: 09-06-2006.

²⁴ Damen, Carine. ‘Kluun: advocaat van de haantjes’. In: *Algemeen dagblad* 22-01-2011.

²⁵ Ety, Elsbeth. ‘Carnaval der reclamejongens’. In: *NRC-Handelsblad* 19-05-2006.

²⁶ Dessing, Maarten. ‘De perfecte schlager’. In: *De standaard*: 09-06-2006.

verstoort, weet niet beter dan zijn zintuigen te overvoeren en te verdoven'.²⁷ De recensenten zijn het erover eens dat het predicaat literair *Komt een vrouw bij de dokter* niet toebehoort, onder andere door zijn simpele taalgebruik en omdat de 'roman nergens literaire schwung krijgt'.²⁸

---

²⁷ Somers, Maartje. 'Uitvreter zonder idealen'. In: *NRC-Next* 10-03-2010.

²⁸ Storm, Arie. 'Kluuniaanse aanstellerij'. In: *Het parool* 17-10-2003.

DE WEDUWNAAR

De weduwnaar is het vervolg op Kluuns debuut. Carmen is overleden en Stijn begeeft zich in het uitgaansleven van Amsterdam. Hij besluit tijd te nemen om haar dood te verwerken en gaat met Luna een rondreis door Australië maken. Tijdens Carmens ziekbed kreeg Stijn een relatie met Roos. Eenmaal teruggekomen van de reis pakt hij deze relatie weer op.

'De weduwnaar in relatie tot de (waarneembare en ideale) werkelijkheid'

De weduwnaar blijkt qua werkelijkheidsweergave evenals *Komt een vrouw bij de dokter* tegenstrijdige reacties op te roepen. 'De populariteit van het boek is volkomen te begrijpen: het leest als een trein, er zit èn sex èn liefde èn dood in, het doet eerlijk aan, en is ook nog eens grotendeels waar gebeurd'.²⁹ Blijkens het voorgaande citaat sluit het boek aan bij de thema's uit de werkelijkheid die deze criticus bij lezers gewenst acht. Een andere criticus vindt juist dat het verhaal door iedereen in te vullen is en daarmee is 'de plot [...] enorm voorspelbaar. [...] En de omslagpunten in de roman zijn tenenkrommend'.³⁰ Het verhaal is te voorspelbaar en wordt daarom onrealistisch bevonden. Aanleiding tot negatieve kritiek is de uitbuiting van het onderwerp: 'Kluun is nu uitgeschreven over, zoals hij het herhaaldelijk noemt, "de kankerjaren". Er zullen mensen zijn die dat spijtig vinden'.³¹ Teveel van dit onderwerp dat nauw aansluit bij de werkelijkheid wordt, te zien aan het voorgaande citaat, niet geapprecieerd.

'De weduwnaar in relatie tot de auteur'

De weduwnaar is wederom een grotendeels autobiografisch boek. Waar er bij Kluuns eerste boek recensenten waren die zich konden identificeren met de hoofdpersoon, blijkt uit de reacties op het vervolg, dat er maar weinig recensenten zijn die nog een greintje sympathie voor hem voelen: 'In het eerste boek is Stijn een eikel, maar leef je toch met hem mee. In dit boek is het gewoon vaak een eikel'.³² Het verhaal kreeg met name door Stijns vrouw Carmen vorm, maar na haar overlijden blijft er zowel in het leven van Stijn en Luna, als in het boek 'een gat' over. Er is tussen Stijn en de overige personages geen balans en volgens een recensent 'blijft alleen die tergend schuldige klootzak over die in het reine moet komen met zichzelf. Met zichzelf, en met niemand anders, en als lezer voelde ik me dan ook al snel overbodig'.³³ Kluun en Stijn vertonen veel overeenkomsten, ook al blijkt uit interviews dat de schrijver regelmatig wat feiten heeft uitvergroot. Critici beseffen dat de schrijver zijn eigen ervaringen heeft opgeschreven. De persoonlijkheid van de auteur komt tot uitdrukking en dit pleit in *De*

De kaft van *De weduwnaar*

²⁹ Rossum v., Milou. 'Rondneukende Stijn komt tot inkeer.' In: *De volkskrant* 19-05-2006.

³⁰ Moll, Maarten. 'Kluuns volgende kankerjaren; plat verhaal maar leest als een sneltrein.' In: *Het parool* 11-05-2006.

³¹ Moll, Maarten. 'Kluuns volgende kankerjaren; plat verhaal maar leest als een sneltrein.' In: *Het parool* 11-05-2006.

³² Stoffelsen, Daan. 'Zonder vrouw en dokter op zoek naar zin'. Op: *Recensieweb.nl* 24-05-2006.

³³ Stoffelsen, Daan. 'Zonder vrouw en dokter op zoek naar zin'. Op: *Recensieweb.nl* 24-05-2006.

weduwnaar niet voor hem. 'Het is een pijnlijke constatering, maar zonder zieke vrouw blijft er van de schrijver Kluun bar weinig over'.³⁴

'De weduwnaar als autonoom geheel'

Kluuns stijl wordt evenals in *Komt een vrouw bij de dokter* geprezen. 'Kluun kan schrijven en hij kan zó schrijven dat een groot onderwerp tegelijkertijd behapbaar en controversieel wordt'.³⁵ De inhoud van het verhaal is opnieuw omstreden: 'Kluun schrijft trendy en bespeelt moeiteloos alle registers van de menselijke emotie; van geilheid tot verdriet'.³⁶ Ook op stilistisch gebied zet Kluun zijn 'goed leesbare' toon door, maar een veel gelezen argument is dat het niet uitdagend genoeg is: 'inhoudelijk noch stilistisch heeft Kluun iets nieuws te bieden'.³⁷ Zijn trendy schrijfwijze wordt ook wel bestempeld als grof, dan wel 'te plat': 'plat in de zin van het oud-Hollandse woord vulgair. Dat maakt het verhaal er niet beter op'.³⁸ De grove bewoordingen bereikten niet bij alle critici Kluuns beoogde effect, maar traden op de voorgrond boven de inhoud van het verhaal. Voor een enkeling vormde dit juist reden om door te lezen: '*De weduwnaar* van Kluun gaat over zó'n irritante zak dat je meteen gelooft wat je leest en daarom lees je het'.³⁹

'De weduwnaar in relatie tot de lezer'

De weduwnaar werd niet vernieuwend bevonden, maar toch bracht het boek bij recensenten wel emotionele effecten teweeg: 'Kluun heeft me een paar keer aan het lachen gemaakt' schrijft een recensent van *Het parool* en [...] 'Kluun heeft me een keer ontroerd. Dat is een kwaliteit, ik kan niets anders zeggen'.⁴⁰ De emoties werden vooral teweeggebracht bij critici die al kennis gemaakt hadden met Kluuns debuut. Blijkens de volgende recensie ontbreekt de spanning en voelt de recensent zich als lezer onnodig: 'daarmee voldoet Kluun met *De weduwnaar* vooral aan het verlangen van de lezer als de soapkijker die wil weten hoe het verder gaat'.⁴¹

'De weduwnaar in relatie tot andere 'literaire' werken'

Kluuns taalgebruik wordt door een criticus van *De standaard* geoorloofd gevonden. Hij poneert een soortgelijk taalgebruik (hypothetisch gezien) van andere schrijvers niet te accepteren. Waar (niet nader genoemde) schrijvers veroordeeld werden om hun simplistische taalgebruik, komt Kluun hiermee weg: 'Neem de scène waarin Stijn op de camping een popje van zijn driejarige dochter wast en zich verheugd realiseert hoe blij zij zal zijn. Bij iedere andere schrijver is dat afstotelijk plat. In de simpele, directe bewoordingen van Kluun denk je

---

³⁴ Rossum v., Milou. 'Rondneukende Stijn komt tot inkeer.' In: *De volkskrant* 19-05-2006.

³⁵ Stoffelsen, Daan. 'Zonder vrouw en dokter op zoek naar zin'. Op: *Recensieweb.nl* 24-05-2006.

³⁶ Verrelst, Werner. 'De weduwnaar'. In: *Leesideeën Off Line* 31-12-2006.

³⁷ Dessing, Maarten. 'De perfecte schlager'. In: *De standaard*: 09-06-2006.

³⁸ Moll, Maarten. 'Kluuns volgende kankerjaren; plat verhaal maar leest als een sneltrein.' In: *Het parool* 11-05-2006.

³⁹ Komrij, Gerrit. 'Gerrit Komrij Reputaties'. In: *Vrij Nederland* 10-06-2006.

⁴⁰ Moll, Maarten. 'Kluuns volgende kankerjaren; plat verhaal maar leest als een sneltrein.' In: *Het parool* 11-05-2006.

⁴¹ Stoffelsen, Daan. 'Zonder vrouw en dokter op zoek naar zin'. Op: *Recensieweb.nl* 24-05-2006.

stiekem: ja, ja, mooi'.⁴² Andere critici zien het gebrek aan stilistisch talent als storend: 'Om als lezer, zonder het genadige vlies van de stijl, zonder de verzoenende tussenkomst van een originele gedachte, zo met je neus boven op de uitwasemingen van een hufter te staan, 't is een huiveringwekkende sensatie'.⁴³ De bovenstaande citaten laten zien dat de kritieken met betrekking tot Kluuns stijl uiteenlopen.

De weduwnaar wordt vergeleken met *Turks Fruit* van Jan Wolkers. Dit naar aanleiding van Kluuns verwijzingen naar het boek of de verfilming ervan. Er bestaat een gelijkenis, maar volgens deze recensent slechts met de verhaallijn. 'Wat doen de verwijzingen [naar *Turks Fruit*, FP] in deze lectuur. Wel, ook die roman gaat over de dood van een geliefde. Niet "waar gebeurd", maar wél echt. Om dat verschil draait in de literatuur alles'.⁴⁴

Critici geven unaniem aan, dat *De weduwnaar* niet tot de literatuur kan worden gerekend. Als treffende illustratie van deze 'uitsluiting' volgt een citaat, waaruit blijkt dat de recensent vindt dat een literair werk op zijn minst een autonome constructie moet zijn: 'In de literatuur kunnen banale gebeurtenissen en voorspelbare emoties de vorm krijgen van unieke ervaringen die nooit eerder als zodanig zijn verwoord. Niet de beschreven gebeurtenis of de emotie zelf, maar de vorm en de taal bepalen het literaire gehalte. Met deze maatstaf is het onmogelijk om *De weduwnaar* als literatuur te bestempelen'.⁴⁵ Daarmee past *De weduwnaar* volgens haar niet in de lijn der literaire traditie.

Aan het laatste argument onder de eerste categorie zagen we niet alleen dat het boek teveel van hetzelfde (onderwerp) bevatte. Uit dat citaat blijkt ook dat de ene criticus het werk binnen Kluuns oeuvre waardevol vindt, terwijl een ander *De weduwnaar* niet als een aanvulling ziet.

---

⁴² Dessing, Maarten. 'De perfecte schlager'. In: *De standaard*: 09-06-2006.

⁴³ Komrij, Gerrit. 'Gerrit Komrij Reputaties'. In: *Vrij Nederland* 10-06-2006.

⁴⁴ Ety, Elsbeth. 'Carnaval der reclamejongens'. In: *NRC-Handelsblad* 19-05-2006.

⁴⁵ Ety, Elsbeth. 'Carnaval der reclamejongens'. In: *NRC-Handelsblad* 19-05-2006.

HAANTJES

In *Haantjes* beschrijft Kluun de gang van zaken rondom Stijns reclamebedrijfje Merk in Uitvoering. Met zijn zakenpartner Frenk en homoseksueel fotomodel Charles brengt hij een commercieel idee voor de Gay Games van 1998 in de praktijk, wat uitloopt op een zakelijk fiasco. Het verhaal past in chronologie voor *Komt een vrouw bij de dokter* en Carmen en Luna zijn weer personages. Het Amsterdamse uitgaansleven, het reilen en zeilen van het reclamebedrijf en de zorg voor baby Luna vormen het plot.

'Haantjes in relatie tot de (waarneembare en ideale) werkelijkheid'

De kافت van *Haantjes*

Kluun wordt geprezen om zijn treffende beschrijvingen van het Amsterdam van 1998 en zijn weergave van de Gay Games: 'U hangt er een mooi tijdsbeeld mee op'.⁴⁶ Het verhaal laat klaarblijkelijk een kant van Amsterdam zien die nog niet eerder vanuit de marketinghoek belicht werd: '*Haantjes* is een in staccatotaal geschreven zedenschets van Amsterdam'.⁴⁷ Het boek sluit aan bij de werkelijkheid en toont de realiteit volgens de kritiek overtuigend: 'want zo onbevangen als het zakendoen kon zijn, zo jolig en nog onverhard was het klimaat jegens homo's toentertijd'.⁴⁸

'Haantjes in relatie tot de auteur'

Het lijkt er op dat Kluun er (deels) in geslaagd is om zijn bedoelingen te realiseren. Hij wilde het Amsterdam van destijds te beschrijven: 'Met dit boek probeer ik de stad Amsterdam een spiegel voor te houden: kijk eens hoe de sfeer in onze hoofdstad is veranderd. Die intolerantie zouden we niet moeten accepteren'.⁴⁹ De gebeurtenissen zijn opnieuw gebaseerd op zijn eigen levenservaringen. De combinatie van de presentatie van zijn personage Stijn als marketingman en het predicaat 'waar gebeurd' dat prijkt op de achterzijde van het boek, doen sommige critici weer aarzelen over de persoonlijkheid van de auteur. Kluun '[bleef] zich in zijn hoedanigheid als schrijver ook als gehaaide entrepreneur [...] manifesteren'.⁵⁰ Kluuns karakter blijft niet slechts tot in het boek beperkt. Dit aspect zal in het hoofdstuk over de schrijver aan de orde komen.

'Haantjes als autonoom geheel'

De meningen over de gehanteerde stijl in *Haantjes* lopen ver uiteen. Sommige critici noemen het boek 'snel, grappig, pretentieloos, met sterke dialogen en veel zelfspot',⁵¹ terwijl andere critici de structuur en de stijl niet kunnen waarderen: 'het is de compositie die het boek nekt', schrijft *Parool*-recensent Maarten Moll. Dezelfde recensent vindt het verhaal

⁴⁶ Houtman, Joost. 'Nederlands best verkopende auteur Kluun: "Ik hou wel van dat haantjesgedrag'. In: *De morgen* 09-02-2011.

⁴⁷ Schut, Lies. 'Satire op de man als sukkel'. In: *De telegraaf* 28-01-2011.

⁴⁸ Peters, Arjan. 'Ondernemertje tussen de relnichten'. In: *De volkskrant* 22-01-2011.

⁴⁹ Damen, Carine. 'Kluun: advocaat van de haantjes'. In: *Algemeen dagblad* 22-01-2011.

⁵⁰ Peters, Arjan. 'Ondernemertje tussen de relnichten'. In: *De volkskrant* 22-01-2011.

⁵¹ Peters, Arjan. 'Ondernemertje tussen de relnichten'. In: *De volkskrant* 22-01-2011.

voorspelbaar, en dit 'levert een langdradig, clichématig en saai verhaal op'.⁵² Het laatste citaat geeft aan dat de eisen die de critici in het geval van *Haantjes* stellen zelfs haaks op elkaar staan. De beoordeling 'snel, grappig en pretentieloos' maakt het boek volgens de ene recensent goed, maar de andere recensent kent juist de tegenovergestelde beoordeling toe: 'langdradig, clichématig en saai'.

'Haantjes in relatie tot de lezer'

De herkenbaarheid en de mate waarin emotionele effecten bij de lezer teweeggebracht werden, vormden onderdeel van de beoordeling van *Komt een vrouw bij de dokter* en *De weduwnaar*. Deze aspecten lijken de recensenten niet teruggevonden te hebben in *Haantjes*: 'de emotionele impact die Kluuns debuutroman nog had, is hier nagenoeg afwezig'.⁵³ De verhaallijn wordt voorspelbaar genoemd door 'verwachtingen die worden ingelost'.⁵⁴ De ziekte die beschreven werd in de voorgaande boeken had impact. *Haantjes* heeft geen impact op de lezer. Dit is wel het aspect waar enige lezers naar op zoek waren, te zien aan de volgende reactie. 'Zonder een groot drama heeft Kluun te weinig in handen om te overtuigen'.⁵⁵

'Haantjes in relatie tot andere 'literaire' werken'

Hoe staat het werk van Kluun in relatie tot andere 'literaire' werken en behoort zijn boek tot de literatuur? Deze vragen blijven gedurende langere tijd aandachtspunten van de critieken. Zo ook weer na verschijning van *Haantjes*. Kluun wakkert de discussie over wel of niet bij de literatuur horen zelf aan. Hij verwijst op verschillende manieren naar de literatuur, onder andere naar werk van Connie Palmen en Willem Elsschot. Deze verwijzingen vinden recensenten reden om het werk langs de literaire lat en de daarbij behorende 'maatstaven te leggen. De volgende reactie vormt hiervan een goed beeld: 'De verwijzing naar I.M. (1998) van Connie Palmen, profetes van de hoge literatuur die ze zelf niet schrijft, is van een onderkoelde doeltreffendheid: "Ik las hoe Connie Palmen het in haar broek deed toen ze Ischa Meijer voor het eerst tegenkwam, Carmen in Oei, ik groei! dat venkelthee goed is tegen darmkrampjes." De verwijzing naar Kaas (1933) van Willem Elsschot is te subtiel om hier te citeren, maar overigens gepast. [...] De atmosfeer is helemaal Elsschottiaans, vooral door het aandoenlijke geloof in een goede afloop van een evident hopeloze zaak'.⁵⁶ De sfeer in het boek mag volgens de ene criticus Elsschottiaans zijn, de volgende criticus acht de gelijkenissen niet voldoende om *Haantjes* Elsschot-waardig te maken. 'Kluun plaatst zich met *Haantjes* vrolijk in een literaire traditie door het boek te modelleren naar een van de allergrootste romans uit de Nederlandse literatuurgeschiedenis: Kaas van Willem Elsschot. [...] Het is vooral de verhaallijn die *Haantjes* tot een eigentijdse bewerking van Kaas maakt. [De gelijkenissen maken, FP] Kluuns roman nog niet Elsschottiaans'.⁵⁷

De hoeveelheid aandacht van critici die *Haantjes* direct kreeg na de publicatiedatum

---

⁵² Moll, Maarten. 'Kluun wil gelaagdheid aanbrengen tijdens de Gay Games'. In: *Het parool* 26-01-2011.

⁵³ Vervoort, John. 'Meesters in verpakte stront'. In: *De standaard* 04-02-2011.

⁵⁴ Eykhout, Koen. 'Haantje Kluun'. In: *Dagblad de Limburger* 02-02-2011.

⁵⁵ Moll, Maarten. 'Kluun wil gelaagdheid aanbrengen tijdens de Gay Games'. In: *Het parool* 26-01-2011.

⁵⁶ Peters, Arjan. 'Ondernemertje tussen de relnichten'. In: *De volkskrant* 22-01-2011.

⁵⁷ Fortuin, Arjen. 'K2: het duel'. In: *NRC-Handelsblad* 28-01-2011.

is enorm in tegenstelling tot de aandacht die Kluuns debuut ontving. Het hoofdstuk 'Dit is een Kluun die u niet voor uw bezoek hoeft te verstoppen' bestaat onder andere uit een interpretatie van de door mij geconstateerde verschuiving in aandacht van de critici voor Kluun. In het hoofdstuk dat nu volgt, behandel ik eerst de ontvangst van Kluuns werken door het publiek.

4. De ontvangst door het publiek

Behalve de ontvangst door critici bestudeer ik ook de ontvangst van Kluuns werken door niet-recenserende lezers. Hoewel ik onmogelijk alle lezersmeningen in mijn onderzoek kan betrekken en de kwantiteit – de verkoopcijfers – geen garantie biedt voor kwaliteit, wordt duidelijk dat de waardering van het publiek verschilt van de (literaire) kritiek. De ontwikkeling van de ‘Kluun-hype’ was bijzonder onregelmatig. Dit is op te maken uit de door mij bestudeerde verkoopcijfers.

Kluuns debuut verscheen in 2003. Als het al gerecenseerd werd, maakten de recensenten gehakt van het boek. Recensent Maarten Moll verwees in zijn recensie van *De weduwnaar* in het *Het parool* naar Arie Storm die ‘een vernietigend stuk over Kluuns debuut, *Komt een vrouw bij de dokter*’ schreef. Uit de verkoopcijfers kunnen verkeerde conclusies worden getrokken. Bijvoorbeeld dat de recensent ongelijk had. Of dat Kluun een goed boek schreef. De conclusie die wel gewettigd is, is dat een slechte recensie in dit geval dus helemaal niets uitmaakte.⁵⁸ Lezers lieten het boek vanwege de negatieve recensie niet in de schappen liggen. In het eerste jaar na verschijnen werden er ‘slechts’ 20.000 exemplaren van *Komt een vrouw bij de dokter* verkocht – in vergelijking met het totaal aantal verkochte exemplaren is dit 1,7%.⁵⁹ ‘Maar toen begonnen mensen [dit werk, FP] te lezen. Zij werden geraakt door het boek en bevalen het aan bij familie en vrienden. En ook zij werden erdoor getroffen’.⁶⁰ Uit lezersreacties komt naar voren, dat de mond-tot-mondreclame een factor is die het boek gestaag populair heeft gemaakt. In maart 2005 verscheen *Komt een vrouw bij de dokter* in De Bestseller Top60, graadmeter voor de best verkochte boeken in de Nederlandse boekhandel. Deze lijst geeft de zestig meest verkochte boeken van de voorafgaande week weer en wordt samengesteld door CPNB.⁶¹ Van mei 2005 tot en met augustus 2010 is *Komt een vrouw bij de dokter* niet meer uit de lijst verdwenen. Het boek stond in totaal 216 weken in De Bestseller Top60. In juli 2006 bereikte het boek de eerste plaats.⁶²

Op 15 oktober 2006 won Kluun de NS Publieksprijs. Het stemmende publiek bestond uit 24.976 mensen, wier oordeel voor twee derde meetelde en een kernjury van 600 lezers, van wie het oordeel voor een derde meetelde bij de einduitslag, bracht hun stem uit.⁶³ *Komt een vrouw bij de dokter* kreeg 26% van de stemmen en 81% van deze stemmen werd uitgebracht door vrouwen. In 2007 werd *De weduwnaar* voor de NS Publieksprijs genomineerd.

---

⁵⁸ Moll, Maarten. ‘Kluun wil gelaagdheid aanbrengen tijdens de Gay Games’. In: *Het parool* 26-01-2011.

⁵⁹ De verkoopcijfers die ik in deze scriptie heb verwerkt, zijn afkomstig uit de recensies van *Literom* en van de website van uitgeverij Podium. Een overzicht hiervan is terug te vinden in bijlage 4.

⁶⁰ Dessing, Maarten. ‘De perfecte schlager’. In: *De standaard*: 09-06-2006.

⁶¹ De Stichting CPNB stelt De Bestseller (Top)60 samen op basis van door de Stichting Marktonderzoek Boekenvak / GfK Benelux Marketing Services verzamelde verkoopgegevens van meer dan 900 Nederlandse boekwinkels. Alle lijsten komen tot stand onder verantwoordelijkheid van de Stichting CPNB.

<http://web.cpnb.nl/cpnb/campagne.vm?c=18>

⁶² Zie bijlage 4b voor een overzicht van de positie van Kluuns boeken in De Bestseller Top60. Naar:

<http://alias.cpnb.nl/bs/>

⁶³ Zie bijlage 4a.

De verkoopcijfers van het boek namen verder toe nadat het vervolg *De weduwnaar* verscheen. Zij het ironisch of weinig positief, Kluun werd in de kritieken genoemd. Mensen werden gek genoeg nieuwsgierig naar het eerste boek. In het volgende fragment uit *NRC* veronderstelt uitgever Joost Nijsen (Podium) dat de door critici geconstateerde mindere kwaliteit van *De weduwnaar* ten opzichte van zijn voorganger, ervoor zorgde dat *Komt een vrouw bij de dokter* beter werd verkocht: ‘Het echte succes [voor *KEVBDD*, FP] kwam pas toen de vervolroman *De weduwnaar* verscheen. Die werd over het algemeen kritisch ontvangen. Volgens uitgever Joost Nijsen speelde dat een belangrijke rol. “Iedereen constateerde toen dat het nieuwe boek minder was dan *Komt een vrouw bij de dokter*. Maar dat prikkelde de nieuwsgierigheid. Dus gingen mensen *Komt een vrouw bij de dokter* kopen. En wie dat leest, raakt zo verslaafd dat je ook het vervolg wilt hebben.”⁶⁴ Uit de totale verkoopcijfers van *De weduwnaar* blijkt, dat de laatste gedachte van de uitgever in 2006 ruim genomen is.⁶⁵ Het was lang niet voor allen die Kluuns debuut aanschaffen vanzelfsprekend om ook het vervolg te kopen. Wanneer ik enkel de verkoopcijfers bekijk, werden er minder exemplaren van *De weduwnaar* verkocht dan van *Komt een vrouw bij de dokter*. Van laatstgenoemde werden 1.200.000 exemplaren verkocht en het boek werd in 30 landen vertaald. Van *De weduwnaar* werden 700.000 exemplaren verkocht en het boek werd in 17 landen vertaald.⁶⁶ Niettemin kwam dit boek in De Bestseller Top60 binnen op positie 1 en stond het in totaal 114 weken in deze lijst.⁶⁷ Dat de lancering van *De weduwnaar* – onder andere – prikkelde om *Komt een vrouw bij de dokter* te kopen, is wel te zien aan *Komt een vrouw bij de dokter* in De Bestseller Top60, waarin het boek gedurende 2006 op een hoge positie in de lijst stond.⁶⁸

Van *Haantjes* bestond de eerste druk uit 80.000 exemplaren, aanmerkelijk meer dan van *Komt een vrouw bij de dokter*. In een interview met Kluun in *NRC* verscheen in maart 2011 het verkoopaantal van 150.000 stuks.⁶⁹ Wat verkoopcijfers betreft is dit boek een groter succes dan zijn voorgangers, omdat de periode waarin het aan 150.000 mensen verkocht is korter is dan de periode die de vorige boeken nodig hadden om tot een dergelijk succes te komen. Het boek kwam net als *De weduwnaar* direct na uitkomst binnen op de eerste positie in De Bestseller Top60. In week 4 van 2011 stond het boek op positie 10 in de lijst, in week 5 op nummer 1 en in de 35ste week verliet het boek de lijst na 32 weken zonder onderbreking genoteerd te hebben gestaan.⁷⁰ Op het moment dat de deadline voor deze scriptie naderde (04-11-2001) waren er echter nog geen recente verkoopcijfers vrijgegeven door Podium. Het is dan ook moeilijk om zonder al het soortgelijke materiaal dat er wel voorhanden was van de voorgaande boeken, over dit boek uitspraken te doen met betrekking tot de lezersaantallen, behalve dat het wederom een succes is.

---

⁶⁴ Redactie. ‘Kluun wint met “oud” boek’. In: *NRC-Handelsblad* 16-10-2006.

⁶⁵ Zie bijlage 4a.

⁶⁶ Idem.

⁶⁷ Idem.

⁶⁸ Zie de grafiek van *Komt een vrouw bij de dokter* vanaf 2006 in bijlage 4b.

⁶⁹ Zie bijlage 4.

⁷⁰ Zie bijlage 4b.

De volgende uitspraak van *Elsevier*-journaliste Liesbeth Wytzes, die in 2009 in een interview met Kluun verscheen, lijkt me op zichzelf al een onderzoek waard: 'Kluun boorde een nieuw publiek aan: mensen die voorheen niet snel een boek kochten'.⁷¹ Waar de uitspraak van de journaliste op gebaseerd is, wordt helaas niet duidelijk uit het interview. Ze licht deze namelijk niet verder toe en we komen er dan ook niet achter of zij meer weet van de leesgewoonten van hen die Kluun kochten en gelezen hebben. Het is niet goed mogelijk na te gaan welke 'categorie' mensen de boeken van Kluun leest. Wellicht is het wel mogelijk om aan te geven welke mensen in het algemeen geïnteresseerd zijn in zijn oeuvre, maar een uiteenzetting van de specifiek in Kluun geïnteresseerde mens is ondenkbaar, de uitspraak van Wytzes blijft slechts een speculatie.

Ik gaf zojuist aan dat het nader onderzoeken van Kluuns publiek een zelfstandig project zou kunnen vormen, een studie over de gemiddelde leeftijd, de opleiding, de geografische ligging van de woonplaats en het beroep van de lezers. Over de tijd en de middelen om een dergelijk onderzoek op dit moment te doen beschik ik niet. Daarom probeer ik op een andere wijze een beeld te vormen van de lezersbeoordelingen, de criteria waarop deze gebaseerd zijn en de argumenten waarmee ze gepaard gaan. En ik poog de speculatie dat Kluun een nieuw publiek aanboorde van mensen die voorheen niet snel een boek kochten, aan te vullen, dan wel te onderbouwen.

Om binnen korte tijd lezersreacties en -beoordelingen te vergaren heb ik twee bronnen aangeboord. 1: 'Recensie of persoonlijke rancune' verschenen in *Het parool* van november 2003, bestaande uit reacties op of wel de revanche van Arie Storms recensie.⁷² De bron waaruit ik echter de meeste informatie over lezers heb geput, is 2: webshop *Bol.com*.⁷³ Op deze website kan iedereen een 'review' plaatsen. Elke lezer kan het betreffende boek maximaal vijf sterren toekennen. Verder is er een ruimte van maximaal 4000 karakters beschikbaar voor het beschrijven van de lezerservaring, kunnen plus- en minpunten worden aangevinkt en illustraties worden toegevoegd om de beoordeling kracht bij te zetten. Dit alles kan vrijblijvend voorzien worden van een profielnaam, leeftijdscategorie en locatie. De beoordelingsoptie van *Bol.com* is voor iedereen toegankelijk en dit levert een heel divers publiek met een zeer ruime variatie aan lezersreacties op. Uit deze 'reviews' heb ik per boek de meest in het oog springende reacties geciteerd.⁷⁴

Recensie of rancune: *Komt een vrouw bij de dokter*

Maike Schutten reageerde in 'Recensie of persoonlijke rancune' door haar argumenten compleet in dezelfde stijl als Storm deed op te voeren. Ze vindt dat zijn argumenten afwisselend zijn en in sneltreinvaart worden opgevoerd, volgens de *Parool*-school. Maar

---

⁷¹ Wytzes, Liesbeth. 'Schrijven is in mijn geval heel hard werken'. In: *Elsevier* 31-10-2009.

⁷² Schutten, Maike. e.a. 'Recensie of persoonlijke rancune?' In: *Het parool* 11-2003.

⁷³ Zie bijlage 4c voor een overzicht van de te verkrijgen edities op *Bol.com* en de daarbij behorende lezersbeoordelingen.

⁷⁴ De citaten heb ik allen voorzien van een hoofdletter aan het begin. De inhoud heb ik niet gecorrigeerd. Spelfouten, onjuiste interpunctie of het ontbreken van interpunctie en hoofdletters komen veelvuldig voor in de 'reviews'.

inhoudelijk acht ze zijn argumenten mager. Volgens haar hoeft een lezer geen sympathie op te brengen voor een hoofdpersonage en het wordt haar onder andere niet duidelijk waarom Kluun volgens Storm niet kan schrijven. Met haar reactie steekt ze Kluun een hart onder de riem en stimuleert ze in tegenstelling tot Storm de lezer juist om het boek te kopen en zelf te bepalen wat hij of zij er van vindt.

C.J.P. Van Straeten schrijft dat hij het boek heeft aangeschaft ‘op basis van de intrigerende titel en het controversiële onderwerp’. Hij heeft het boek in één ruk uitgelezen en zegt wel te begrijpen dat hoofdpersoon Stijn door verdriet genoodzaakt was om overspel te plegen. Omdat Storm deze manier van verwerken verwerpelijk vond, noemt Van Straeten diens hersens verzuurd. Tot slot moet Storm volgens hem ‘compleet de connectie [hebben] verloren met een generatie als Carmen en Stijn’.

De derde en laatste reactie is van Kluun in eigen persoon – het betreft geen lezersreactie, maar ik wilde hem in deze scriptie toch niet laten ontbreken. De reactie van Kluun is tussen de reacties van lezers geplaatst en mijn aanname is dat de auteur het prettig lijkt te vinden, dat hij zich bewust onder de lezers mengt in de reacties op de recensie van Storm. Kluun bedankt hem voor de driekwart pagina in-beslag-nemende recensie en nodigt Storm uit voor een interview, waarvoor hij alvast vijf onderwerpen aandraagt: ‘1. De laatste maanden van het leven van mijn vrouw, zoals ik die in mijn roman verwerkt heb in de beschrijving van de laatste maanden van Carmen. 2. De in jouw ogen infantiele teksten van “popliedjes” (onder anderen van De Dijk). 3. Het door jou aangehaalde machteloze literaire twaalfjarigentoontje van “alle auteurs die aan uitgeverij Podium verbonden zijn (onder anderen DBC Pierre, winnaar Booker Prize 2003, Henk van Woerden, Manon Uphoff, Herman Franke, Michael Faber, enz.) 4. De manier waarop ik mijn debuut onder de aandacht heb proberen te brengen, hetgeen zoals ik dankzij jouw recensie [weet,]not done is in literatuurland. 5. Als afsluiter is het dan misschien aardig om het dan nog over de relatie tussen je recensie en het destijds door Joost Nijsen afgewezen manuscript van jou te hebben’.

Uit de bovenstaande reacties wordt niet duidelijk of Kluun een publiek heeft aangeboord van mensen die normaal gesproken geen boeken lezen. Wel blijkt eruit dat deze Kluun-lezers aangetrokken werden door het hedendaagse, controversiële thema, de pakkende titel en de vaart die in het verhaal zit.

Lezersbeoordelingen op *Bol.com*

Komt een vrouw bij de dokter werd op de site van *Bol.com* van 2003 tot en met 2011 door 309 lezers beoordeeld, gemiddeld met een 4,46 van maximaal 5 sterren.⁷⁵ De reacties variëren van plaatsingsdata in 2003 tot en met 2011. De roman werd geprezen om de realistische werkelijkheidsweergave. Voor de meeste lezers is het een ‘Erg indrukwekkend boek, herkenbaar’. Tussen de enorme hoeveelheid positieve reacties zijn er lezers die vinden dat het boek niet aansluit bij hun werkelijkheid. Hier een voorbeeld van iemand die zich verbaast over de lezers die het boek realistisch vinden: ‘Echter, had ik verwacht dat het boek gaat over het ziekteproces van een vrouw met borstkanker. Maar het gaat grotendeels over het oppervlakkige leven van een yup. Ik sta dan ook werkelijk perplex als ik de reacties lees. Noemen we

---

⁷⁵ Zie bijlage 4c.

dit tegenwoordig echte liefde? Dan leef ik zeker in een sprookje'.

Uit de reacties blijkt dat het verhaal voor sommige lezers dicht bij de werkelijkheid komt en herkenning oproept: 'Kluun's verhaal is als een verleiding meeslepend. Ongekende verbinding. Een die niet meer loslaat'. Voor anderen komt het verhaal juist te dicht bij de werkelijkheid van de schrijver: 'Er is niets op tegen om je problemen van je af te schrijven, maar val anderen niet lastig met die verwerking'. Veel lezers leven mee met het hoofdpersonage, maar er zijn er ook die geen sympathie kunnen opbrengen voor Stijn: 'Ik vind Stijn vooral een godvergeten egoïst die zwelgt in zelfmedelijden. Op het eind trekt dat gelukkig enigszins bij' en 'Ik haat de hoofdpersoon, en mooier kan ik het niet maken. Ik haat wat hij doet en zulke domme dingen wil ik dus niet lezen.' De stijl van het boek, 'aangrijpend en geweldig geschreven', spreekt veel lezers aan: 'Het boek is goed geschreven. De Giphart-achtige stijl van het boek leest lekker weg.' Tussen de lovende berichten staan echter ook lezersreacties, waaruit blijkt dat het taalgebruik en de structuur niet geapprecieerd worden: 'Dooddoeners. Geen opbouw. Bovendien spelfouten.'

Komt een vrouw bij de dokter blijkt bij de lezers veel (emotionele) effecten teweeg te brengen, zoals te zien is in de volgende ongenueanceerde, maar oprechte 'review'. 'Jezus wat een boek... je wordt heen en weer geslingerd tussen haat, medelijden, liefde en ontroering, alsof je erbij bent. en tussendoor lig je soms nog dubbel van het lachen ook. superheftig, vooral deel III. ik heb erbij gejannt, verdomme'. Veel lezers beschrijven de momenten uit het boek waarop ze het niet droog hielden. Een enkeling betreft het boek zelfs op een gebeurtenis uit het eigen leven en ziet het boek als een vertaling van wat haar eigen ouders doorgemaakt moeten hebben: 'Ik heb dit ook meegemaakt, lang geleden, als de Luna. Gek om het zo vanuit de 'grote mensen' te beleven. Dus zo voelde het dus voor mijn ouders'. Deze lezer beschrijft een herkenningselement uit het boek en tracht dit element te verklaren. 'Het "onverantwoordelijk gedrag" van Stijn zal een feest van herkenning zijn voor sommige mensen. Kenlijk heeft de mens dat nodig. Het vervelende is, dat je tevens een omgeving hebt waar je rekening mee moet houden en waar je afhankelijk van bent, voor de broodnodige (echte) liefde en erkenning in je leven, en, er ook een verantwoordelijkheid naar toe hebt. Staat op gespannen voet met elkaar, regelmatig, en Kluun weet dat gegeven erg goed neer te zetten in het boek'.

Hierboven zagen we al dat de stijl van het boek vergeleken werd met die van schrijver Ronald Giphart. Het boek wordt in al de lezersbeoordelingen verder nauwelijks in relatie tot andere 'literaire' werken gebracht. Op een enkele beoordeling na. In de volgende 'review' wordt duidelijk gemaakt dat Kluun niet tot de literatuur behoort: 'Sorry Kluun; voor mij heb je niet veel bijgedragen aan het literaire landschap'. *Komt een vrouw bij de dokter* wordt wel vergeleken met films, waarvan *Love Story* en *Bridget Jones's Diary* voorbeelden zijn.

Uit de 'reviews' blijkt zonder meer dat Kluuns debuut lezers is aangeraden door vrienden, familie of kennissen: 'Een vriendin van mij had het gelezen en gaf het boek direct aan mij'. Voor veel mensen geldt dat zij het boek zijn gaan lezen door de lezersbeoordelingen die geschreven werden en door de vele mond-tot-mondreclame: 'Iedereen die ik sprak vond het zo'n geweldig boek, dus werd ik erg nieuwsgierig'. Over recensies van gerenommeerde critici werd in de lezersbeoordelingen niet gerept. Dit geeft aan dat de beoordelingen van professionele recensenten nauwelijks tot geen effect hadden op de lezers die een reactie plaatsten op *Bol.com*. De lezersbeoordelingen op *Bol.com* bevatten opvallend vaak

opmerkingen als 'Ik vind het moeilijk om een boek te lezen ik heb er vaak geen geduld voor maar bij dit boek kon ik niet meer stoppen met lezen' en 'Ik ben totaal geen leeswonder, maar dit boek leest erg makkelijk weg!'. De mededeling 'Dit boek was mijn eerste 'echte' boek dat ik ging lezen' geeft aan dat Kluun ook een publiek heeft bereikt van mensen die voorheen niet graag of gemakkelijk lezen. Tot slot blijkt uit het volgende citaat, dat een groot deel van de lezers uitkeek naar een vervolg op *Komt een vrouw bij de dokter*: 'Een absolute aanrader en wat mij betreft op naar een nieuw boek van Kluun'.

De bovenstaande reacties laten zien dat de beoordelingen van *Komt een vrouw bij de dokter* gevarieerd waren. Uit het gemiddelde oordeel van 4,46 van 5 sterren op *Bol.com* blijkt dat het boek positief ontvangen is door een groot deel van de lezers.

De weduenaar

De weduenaar werd van 2006 tot en met 2011 door 352 lezers beoordeeld met gemiddeld 4,5 sterren.⁷⁶ Velen hebben het boek aangeschaft omdat het verder ging waar *Komt een vrouw bij de dokter* ophield: 'Na *Komt een vrouw bij de Dokter* is dit een prachtig mooi vervolg'. Het boek werd vergeleken met Kluuns debuut en wederom geprezen om het realistische gehalte en het vermogen om de lezer te raken: 'Ook een prachtig boek, met ook zeer ontroerende momenten, waarbij ook weer een traantje gevallen is.' De verwachtingen waren hoog en mensen hoopten op een soortgelijk boek als *Komt een vrouw bij de dokter*. De volgende reactie is vaak terug te vinden en laat zien, dat lezers de levens van de personages uit *Komt een vrouw bij de dokter* als in een soap verder wilden volgen: 'Eerst heb ik 'Komt een vrouw bij de dokter' gelezen en omdat ik het erg leuk vond heb ik het vervolg besteld. Ik vond het eerste boek fantastisch, maar de 2e boek vond ik ook erg leuk en boeiend om te lezen hoe het leven van de weduenaar met zijn dochter verder gaat'.

Hier een ander voorbeeld van de verwachting die voor sommigen ingevuld werd: 'Ik heb eerst 'komt een vrouw bij de dokter' gelezen en was daar al onder de indruk van. Ik wilde meer. Ik ben deze gaan lezen en hij heeft mij weer niet teleurgesteld. Ik bleef lezen en kon niet meer stoppen. Het liefst wil ik ook een deel 3, want ik ben nog steeds nieuwsgierig hoe het verder gaat met zijn leven'. Andere lezers geven te kennen dat zij niet weten waaruit het enthousiasme voor Kluuns werken voortkomt: 'Ik begrijp de hype echt niet [...] Het verhaal is uitermate saai geschreven. Er bestaan mooiere verhalen van rugzaktoeristen op de "waar ben jij..." sites'. Dezelfde lezer vindt het leven van de hoofdpersoon oninteressant, ergert zich aan het dochttertje dat de schrijver geen karaktereigenschappen toedichtte, toont geen sympathie voor het vreemdgaan van Stijn, vindt dat het hoofdpersonage geen ontwikkeling doormaakt en 'in het boek wordt werkelijk niets uitgediept'. Een andere lezer vindt dat Stijn wel ontwikkeling doormaakt: 'Waar Stijn in het eerste boek veel negatieve reacties opriep, komt hij in dit boek tot inzicht tot zichzelf, en beseft hij zich dat hij verkeerd bezig is geweest'.

De weduenaar is in een stijl geschreven die lezers enerzijds aanspreekt: 'Ook dit boek van Kluun leest lekker makkelijk weg...' Anderzijds zijn er reacties op *Bol.com* die getuigen van afschuw van Kluuns taalgebruik, waaronder deze: 'Het sperma druipt tussen de pagina's door en

---

⁷⁶ Zie bijlage 4c.

ik vond dat er veel vulgair woordgebruik in voor kwam. Hij [Stijn] en zijn vrienden vond ik een stelletje oppervlakkige, cokende spermaspuiters'. De lezers schrijven in hun beoordelingen veel over het ontbreken van vaart in het verhaal: 'Viel naar mijn smaak een beetje tegen, vond t erg langdradig en het boeide niet echt'. In relatie tot voorganger *Komt een vrouw bij de dokter* is het boek weinig vernieuwend en ontbeert het diepgang. 'Niet meer dan leuk om te lezen wat er na de dood van Carmen van Stijn is geworden, maar na het verpletterende debuut is dit toch een beetje een saai en teleurstellend boek geworden'.

Er blijken fans te zijn die ook na *De weduwnaar* niet uitgekeken raken op de belevenissen van Stijn: 'Het is het beste boek wat ik in tijden heb gelezen. Ik raak er gewoon niet uitgesproken over. Ik vind het jammer dat ik nu het boek al uit heb. Ik zou zeggen ga zo door met schrijven, door u kunnen mensen genieten van het lezen'. Anderen hebben genoeg van het oeuvre van Kluun: 'De schrijver heeft heel goed in de gaten dat de lezers een happy end willen hebben en dat was dan ook voor mij de enige reden om door te lezen', en 'Ik was blij dat ik het boek uit had. Ik ga niets meer van hem kopen.'

Tot slot is er voor een enkele lezer geen boek meer gekomen dat beter is dan *Komt een vrouw bij de dokter*. 'Leuk om te lezen [*De weduwnaar*, FP], maar haalt het niet bij zijn debuutroman KEVBDD, maar ja dat heeft nog geen enkel boek bij mij gedaan'.

De lezersbeoordelingen van *De weduwnaar* worden overwegend gekenmerkt door het terugkerende vergelijkingsargument. Veel Kluun-lezers blijken liefhebber te zijn van het serie-lezen. De reacties op *De weduwnaar* waren evenals op *Komt een vrouw bij de dokter* wisselend, maar ondanks dat werd het boek door het overgrote deel van de lezers gemiddeld beoordeeld met 4,5 sterren.

Haantjes

Haantjes werd beoordeeld door 81 lezers, gemiddeld genomen met een 1,8 uit 5 sterren, aanmerkelijk lager dan zijn voorgangers.⁷⁷ Uit de lezersreacties op *De weduwnaar* kwam naar voren, dat men verwachtte dat het boek dezelfde eigenschappen en personages zou bevatten als *Komt een vrouw bij de dokter*. Voor sommige lezers van *Haantjes* was het voldoende dat de derde roman van Kluun dezelfde personages bevatte. Dat het boek zich afspeelt voor de tijd dat Stijns vrouw ziek werd was voor hen juist een pre: 'Hilarisch, vlot geschreven, een boek dat je in een ruk uitleest. Dit keer geen onderwerp dat zwaar op de hand ligt en de bekende figuren (Stijn, Carmen, Luna) passeren ook nog een keer de revu. Dus voor de echte Kluun liefhebber'. Voor vele lezers was het ontbreken van een aangrijpend verhaal echter een teleurstelling: 'Tja, dan heb je twee prachtige best-sellers afgeleverd, je hebt een soort BN'er status, de druk op een nieuw boek groeit en je hebt geen inspiratie. Wat dan volgt is Haantjes. Een vlot geschreven oppervlakkig verhaal dat maar niet op gang wil komen en dan alweer is afgelopen. Volgens mij doet Kluun er goed aan Stijn in het vervolg met rust te laten, de meest indrukwekkende periode uit zijn leven is reeds beschreven en andere verhalen kunnen haast alleen maar tegenvallen'. De volgende lezer twijfelde aan de werkelijkheidsweergave: 'Zo mooi, intens, humorvol en verdrietig 'Komt een vrouw bij de dokter' is, zo leeg en nietszeggend is Haantjes. Of misschien waren die jaren in Amsterdam destijds zo onbezield... jammer!'

---

⁷⁷ Zie bijlage 4c.

De stijl van *Haantjes* werd door een aantal lezers geprezen, vanwege de lichtzinnigheid en ook de snelheid van het verhaal bleek een pluspunt: 'Jammer dat het zo'n dun boek is, heb 'm heel snel uitgelezen. Gewoon lekker luchtig, even gedachten op nul'. De ene lezer vond dat het verhaal wel gemakkelijk las, maar dat het inhoud miste. Het merendeel van de lezers apprecieerde de vlugge stijl en de ongecompliceerde inhoud van het boek niet. 'Wat een waardeloos boek! Er zit geen diepgang in, geen bijzondere schrijfstijl'. Het taalgebruik werd door sommigen prettig gevonden, maar de totale omvang van het verhaal was te groot, terwijl er te weinig in het boek gebeurde. 'Leest makkelijk weg, alleen jammer dat het zo inhoudsloos is. Het hele verhaal had met gemak ook in één column van 1000 tekens gepast. Jammer. Echt een tegenvaller na eerder gelezen boeken van Kluun'.

Het verhaal blijkt bij de meeste lezers niet aan te sluiten bij hun belevingswereld en het roept in tegenstelling tot zijn voorgangers geen emoties op. 'Ik vond het een waardeloos boek. Er gebeurt niks, het wordt niet spannend, ontroerend, ook niet grappig. Het gaat helemaal nergens over'. Een veel terugkomend criterium in de lezersbeoordelingen is de voorspelbaarheid, die negatief beoordeeld werd: 'Vanaf het eerste hoofdstuk is het "verhaal" volledig voorspelbaar'.

Vergelijkingen met andere 'literaire' werken worden op *Bol.com* vrijwel niet gemaakt. De enige vergelijking die gemaakt wordt met een andere schrijfster, betreft geen vergelijking met andere literaire werken, maar met de Nederlandse zakenvrouw Sylvia Toth die Kluun citeerde. Zij ontvangt lof: 'De enige goede zin die het boek bevat is de quote van Sylvia Toth'.

Het verhaal vervult de verlangens van de meeste lezers niet 'ik heb het boek wel helemaal gelezen maar begreep eigenlijk niet waarom ik het wel heb uitgelezen. t gaat nergens over, gebakken lucht en waarschijnlijk alleen maar goed voor de kassa van de auteur'. Blijkens de volgende reactie wordt het boek ook te commercieel bevonden en daarom heeft de lezer het boek zelf doorverkocht: '(...)al op de eerste pagina's begrijp je dat het voorgestelde scenario op een fiasco uit gaat lopen. Niet kopen dus! Ik had mijn exemplaar in 1,5 uur gelezen en 2 uur later alweer verkocht op Bol.com omdat ik zeker wist dat ik dit boek nooit meer in zal kijken!'

Er zijn ook lezers die de hoop koesteren, dat dit 'slechts een' minder boek van Kluun was en dat er weer een betere zal volgen. 'Ik vond het boek [...] helemaal niks, erg jammer. Had er veel van verwacht, maar er zit nergens ook maar iets spannends of verrassends in. Ik vind het meer een dagboekverhaal over een mislukt produkt. Volgende keer beter Kluun!'

5. Het 'vermarkten' door de auteur: 'Eens een reclamejongen, altijd een reclamejongen'

De presentatie van Kluuns boeken

Komt een vrouw bij de dokter werd op 17 oktober 2003 gepresenteerd in Hotel Arena Amsterdam. In *De volkskrant* van 18 oktober 2003 verscheen geen recensie, maar wel het verslag 'Maas en mensen gaat even langs bij de dokter'. Schrijver en mediacommentator Cornald Maas werd bij entree verwelkomd door een verpleegster, die de genodigden rondleidde langs de ervaringen van hoofdpersoon Stijn: 'een confrontatie met een arts', 'een wodka-shot in een pikkedonkere instant-disco', 'het relaas van een auto-ongeluk', de vertellende Kluun op de achtergrond en een bezoek aan 'een kamertje waar 24 kaarsen' brandden, waar 'een spandoek met de tekst *Carpe diem*' aan de muur hing en Kluuns huwelijkslied klonk. Maas beschrijft dat het beroep op de emotie voor hem niet mocht baten, maar dat Kluuns gasten zich lieten meevoeren. Uit het verslag blijkt dat Maas erg moest wennen aan deze setting: 'een doop met de allure van een "Hollywoodfilm"'. Na bestudering van interviews en recensies wordt duidelijk dat velen moesten 'wennen' aan deze vorm van boekpresentatie. Er kan zelfs gezegd worden dat de commerciële manier waarop Kluun zijn debuut onder de aandacht bracht, *not done* was in literatuur. Onder andere Arie Storm wijst op Kluuns ervaring in de reclamebranche. 'Het grote probleem is juist dat Kluun géén schrijver is. Wat Kluun wel is weet ik niet. Hij heeft, getuige zijn nieuwsbrief, 'tallose bevriende professionals uit de wereld van de marketing, reclame en muziek' – beter een bevriende professional dan een goede buur, zeg ik altijd maar.'⁷⁸

Kluun hield het niet bij de opzienbarende 'horen, zien en ruiken'-boekpresentatie. Hij lanceerde in 2003 naast *Komt een vrouw bij de dokter* ook een website.⁷⁹ Bij het openen van de website begint er een remake van *Yesterday* van de Beatles te spelen. Onder de kop 'wie is Kluun?' is onder andere te lezen hoe Kluuns gezin is samengesteld, inclusief namen. We vinden er de naam van zijn voormalig marketingbedrijf en de titels van de boeken waaraan hij op dat moment werkt. 'Stijn's world' bevat linken naar alle clubs en cafés die het hoofdpersoonage bezocht. Bij ieder deel uit het boek zijn de quotes uit liedjes, films en literatuur die hij gebruikte gerangschikt en voorzien van bronvermelding. Enkele van de liederen zijn zelfs te downloaden, een hoorspel van 'Stijn's auto-ongeluk' is te beluisteren en reacties kunnen geplaatst worden op het forum. Onder het kopje 'The Directors Cut' is de 'ongecensureerde maxi-versie' van *Komt een vrouw bij de dokter* te lezen. Dit stuk bevat het commentaar op Kluuns manuscript van uitgever Joost Nijsen, redacteur Janneke Steinz en andere 'eerste lezers'. Kluun noemt het 'anti-reclame voor het vermeende schrijftalent dat ik in me zou hebben', maar 'het is gratis' en 'u kunt er mee doen wat u wilt'. Tot slot is er het spel 'Liefde In Tijden Van Kanker' te spelen, waarbij voor iedere vraag 'hartjes of batterijtjes' voor de 'energiemeters van Stijn en Carmen' te winnen zijn.

---

⁷⁸ Storm, Arie. 'Kluuniaanse aanstellerij' In: *Het parool* 17-10-2003.

⁷⁹ <http://www.kluun.nl/komteenvrouwbijdedokter/index2.html>

In het hoofdstuk 'De ontvangst door critici' wordt middels de recensies van *Komt een vrouw bij de dokter* bevestigd dat 'de spectaculaire presentatie die voormalig marketingman Van de Klundert had georganiseerd niet tot de verhoopte publiciteit [leidde]'.⁸⁰ Kluuns volgende stappen in het onder de aandacht brengen van zijn werk, waren het verkopen – via uitgeverij Podium – van de filmrechten van zijn debuut aan televisieproductiemaatschappij Eyeworks op 2 maart 2004 en het op de hoogte houden van zijn fans via zijn website.⁸¹ Hij schrijft columns over onder andere de geboorte van zijn dochters, plaatst linken naar tijdschriften, kranten, televisieprogramma's en andere locaties waarin hij ter sprake komt, brengt de borstkankermaand en organisaties die de ziekte proberen te bestrijden onder de aandacht en plaatst er nog vele andere berichten. In 2004 verscheen *Help, ik heb mijn vrouw zwanger gemaakt!* een hulpboek met het thema zwangerschap. Hierin geeft hij informatie voor (mogelijk) aanstaande vaders. Vervolgens behoorde het in het leven roepen van de protestactie *Stop Zinloos Geweld Bij Bevallingen* tot Kluuns bezigheden.

In het hoofdstuk 'De ontvangst door het publiek' is te zien dat *Komt een vrouw bij de dokter* pas in week 12 van 2005 De Bestseller Top60 bereikte. De verkoop van het boek ging in het begin gestaag en het uitkomen van *De weduwnaar* zorgde voor het excelleren van de belangstelling. In 2006 richtte Kluun Nightwriters op. Befaamde en opkomende schrijvers betreden maandelijks de podia van Nederlandse nachtclubs en poptempels om 'Literatuur in de breedste zin van het woord te populariseren'.⁸² Na het eerste seizoen van Nightwriters kwam *Het beste van Nightwriters* (2007) uit, in 2009 gevolgd door *Het beste van Nightwriters part II*. In 2008 verscheen *Klunen* en in 2009 *God is gek*. In 2009 kwam ook de film over zijn eerste boek uit en daaraan werd een filmeditie van het boek verbonden. Tussen alle productie door verschenen van al Kluuns werken 'voordeeluitgaven'. In 2011 kwam *Haantjes* op de markt en momenteel werkt Kluun aan het boek *Aan de Amsterdamse nachten*, dat half november uitkomt. Kluun schrijft boeken en columns, 'vermarkt' zijn producten: begeleidt ze onder andere door reclamecampagnes met bijvoorbeeld posters in bushokjes. Hij leest voor, signeert, treedt op, verschijnt in televisieprogramma's, geeft interviews, 'Twitter-t', 'Hyve-t' en 'Facebook-t'. Kluun produceert veel en gevarieerd werk en zijn reputatie en populariteit worden door zijn schrijfstijl en al deze activiteiten gevormd. Er zijn tegenwoordig nauwelijks schrijvers die deze bezigheden niet hebben. In die zin is Kluun niet vernieuwend. Dit is hij echter wel, omdat hij tegelijkertijd – uiteraard met uitgeverij Podium – merchandiser is. De lezer koopt niet alleen een boek van Kluun, maar maakt ook kennis met zijn vrienden, wordt attent gemaakt op de film, mag meelesen over de bevallingsverhalen en de stervensbegeleiding van Kluun. Kortom, de lezer krijgt het hele concept Kluun en niet een klein gedeelte ervan. Kluun zet al zijn vaardigheden als merchandiser in om zijn eigen werk aan de man te brengen.

---

⁸⁰ Dessing, Maarten. 'De perfecte schlager'. In: *De standaard*: 09-06-2006.

⁸¹ www.kluun.nl

⁸² <http://www.nightwriters.nl/>

Kluuns visie op zijn oeuvre

Kluun verkondigt regelmatig zijn visie op (het succes van) zijn oeuvre. Zo liet hij in een interview in 2009 weten dat hij zichzelf technisch helemaal geen goede schrijver vond. 'Hij moet het hebben van de emotie. [...]“Maar als ik een emotioneel verhaal te vertellen heb, moet die emotie er ook echt zijn. Anders wordt het nep.”’⁸³ Kluun weet waar hij voor staat: 'Ik wil in spreektaal schrijven en ik wil een publiek bereiken dat dit aanspreekt. Ik ben geen groot stilist. Mijn verhalen moeten mensen vermaak bieden en bij de strot grijpen.'⁸⁴ En Kluun weet waar hij goed in is: 'Ik denk dat er weinig mensen in Nederland zo goed pageturners kunnen schrijven. En ik slaag erin om mensen te laten lachen met het geschreven woord, dat is nog ondergewaardeerd in Nederland'.⁸⁵ In een actualiteitenprogramma werd Kluun gevraagd wanneer hij geslaagd was. Daarop antwoordde hij: 'Zoals een klant van mij, van Centraal Beheer Achmea ooit zei, het wetenschappelijk bewijs van leuk is lachen. Als jij gelachen hebt om dit boek een paar keer hardop. En je zegt na twee uur, ik heb lol gehad. Klaar. Niets meer aan doen. Strik erom, dat is wat ik wil bereiken'.⁸⁶

Herman Koch schrijft volgens Kluun echte literatuur en Arnon Grunberg is 'een van de "nieuwe grote drie"'.⁸⁷ Hij heeft ontzag voor literaire schrijvers, om hun stilistisch vermogen: 'Ik kan genieten van de prachtige taal van Tommy Wieringa, A.F.Th van der Heijden en Harry Mulisch. Maar bij mij gaat het om een lekker boek, niet om mooie zinnen'.⁸⁸ Hij is van mening dat het de meeste lezers van tegenwoordig ook te doen is om 'lekkere boeken': 'Stiekem heeft tachtig procent van de Nederlanders een boekenlijsttrauma. Ik houd van lezen, maar moet toch ook vaak doorbijten. Blijkbaar is het heel moeilijk om boeken te schrijven die je echt niet meer weg kunt leggen'.⁸⁹ Door het bestaan van boekenlijsten zou het overgrote deel van de Nederlanders een boekenlijsttrauma hebben 'waardoor ze niet meer het concept "boek" met ontspanning verbinden'.⁹⁰

Kluuns visie op literaire critici en hoge literatuur

Bijzonder interessant is Kluuns visie op de literaire critici, die vooral *Komt een vrouw bij de dokter* en *De weduwnaar* negatief beoordeelden. In het onderstaande citaat, afkomstig uit een interview in *NRC-Handelsblad* (2011) geeft hij te kennen, dat hij geen waarde hecht aan het feit dat gerenommeerde critici het oninteressant vonden dat hij zijn lezers aan het denken wist te zetten:

'Controverse veroorzaken in de hoofden van de lezers, dat was precies zijn opzet, zegt Kluun. [...] Nee, die opzet is niet door iedereen zo opgepikt. Hij zegt dat hij er eigenlijk wel om moet lachen, om

---

⁸³ Wytzes, Liesbeth. 'Schrijven is in mijn geval heel hard werken'. In: *Elsevier* 31-10-2009.

⁸⁴ Damen, Carine. 'Kluun: advocaat van de haantjes'. In: *Algemeen dagblad* 22-01-2011.

⁸⁵ Dekker, Jona. 'Ik bleek echt hetero'. In: *Spits* 24-01-2011.

⁸⁶ Uit *De Wereld Draait Door* van 25-01-2011 Via: http://dewerelddraaitdoor.vara.nl/Uitzendingen-detail.630.0.html?&tx_ttnews%5Btt_news%5D=19726&cHash=b1109f61243e6d32f090ec9ec559d472

⁸⁷ Koelewijn, Rinskje. 'Vrouwen willen beledigd worden' In: *NRC-Handelsblad* 19-03-2011.

⁸⁸ Kok, Marjon. 'Ik schrijf bestsellers'. In: *Dagblad van het Noorden* 29-01-2011.

⁸⁹ Dekker, Jona. 'Ik bleek echt hetero'. In: *Spits* 24-01-2011.

⁹⁰ Houtman, Joost. 'Nederlands best verkopende auteur Kluun: "Ik hou wel van dat haantjesgedrag' In: *De morgen* 09-02-2011.

hoe Elsbeth ETTY's en Max Pams van deze wereld hem wegzetten. Literatuurrecensenten, vindt hij, verstaan hun vak niet. [...] Hoe vaak komt het voor, vraagt hij, dat een muziekalbum in de ene krant vier sterren krijgt en in de ander één? Dat gebeurt vrijwel nooit, antwoordt hij zelf. Bij boekrecensies gebeurt dat wel. Hoe kan dat? "Omdat men in de literatuurkritiek geneigd is niet alleen vakkennis, maar ook de smaak over het leven mee te laten tellen."⁹¹

Kluuns visie op hoge literatuur blijkt uit zijn volgende uitspraken:

'Laat duizend bloemen bloeien, vindt Kluun. Hij gelooft ook niet zo in de scheiding tussen hoge en lage literatuur, of literatuur en lectuur. Dat vindt hij een beperkte en typisch Hollands-benauwde opvatting. "Het is een misvatting te denken dat iets pas literatuur is als de schrijver is gezegend met een groot stilistisch vermogen of een enorme woordenschat. Of als een boek heel geconstrueerd is. Ik heb veel waardering voor technisch vernuft, omdat ik dat zelf niet heb. Maar wat de culturele elite verder vindt, stoort me niet meer. Het succes en de erkenning zijn zo groot dat ik wel zonder hen kan. Niemand weet ook wat literatuur is, het is een subjectief gegeven. Dus waar maak je je druk over. Wat goed is, dat zal over dertig jaar wel blijken. Er is ook niet zo'n kinnesinne tussen schrijvers onderling. Meer in het wereldje eromheen, van journalisten, recensenten en ook lezers.'⁹²

Kluun is dus van mening dat literatuurrecensenten hun vak niet verstaan en dat literatuur niet per se stilistisch volmaakt hoeft te zijn en mooie, ingewikkelde woorden hoeft te bevatten. Kluun blijkt wel in consecratie te geloven, maar zegt het tegelijkertijd oninteressant te vinden wat de 'culturele elite' van hem en zijn werk vindt. Bovendien beweert hij: 'literair onderlegde mensen klagen wel dat er te weinig gelezen wordt, maar tegelijkertijd willen ze diep in hun hart dat hun boeken uitsluitend worden gelezen door mensen met verstand, niet door mensen met een vmbo-diploma of PVV-stemmers.'⁹³

In het artikel 'Waarom gelooft Kluun? Bourdieus "croyance" en *Komt een vrouw bij de dokter*' vroeg Jos Joosten zich in 2007 al af wat Kluun's positie ten opzichte van het traditionele literaire veld is. Volgens hem wil Kluun wel degelijk een plaats binnen dit veld. Hier draagt hij verschillende argumenten voor aan, waarvan ik er hier enkele de revue laat passeren: 'Kluun gebruikt het "traditionele" literaire veld als referentiepunt', 'Kluun spreekt over het literaire boek, in vergelijking met andere producten', Kluun heeft in herdrukken van *Komt een vrouw bij de dokter* quotes uit kranten 'in het domein van de letterkundige media met een zeer consacrerend vermogen' geplaatst en Kluun stuurde zijn manuscript op naar uitgeverij Podium 'een erkende kwaliteitsuitgeverij'.⁹⁴

---

⁹¹ Koelewijn, Rinske. 'Vrouwen willen beledigd worden' In: *NRC-Handelsblad* 19-03-2011.

⁹² Wytzes, Liesbeth. 'Schrijven is in mijn geval heel hard werken'. In: *Elsevier* 31-10-2009.

⁹³ Koelewijn, Rinske. 'Vrouwen willen beledigd worden' In: *NRC-Handelsblad* 19-03-2011.

⁹⁴ Joosten, Jos. 'Waarom gelooft Kluun? Bourdieus "croyance" en *Komt een vrouw bij de dokter*'. Via: Neerlandistiek.nl (2007).

Kluun blijkt zichzelf behoorlijk tegen te spreken, want zoals Joosten aangaf, laten de beoordelingen van critici hem niet koud. Op de herdrukken van *Haantjes* prijken stickers met een quote van Arjan Peters die in *De volkskrant* een positieve recensie over hem schreef. Dit getuigt er niet van dat Kluun de kritiek van een gerenommeerde criticus niet apprecieert. Volgens een recensent van *De standaard* is het zelfs zo, dat Kluun 'hengelt naar de goedkeuring van de literaire kritiek'.⁹⁵ Kluun wil zijn boek enerzijds een plaats geven binnen het 'traditionele' literaire veld, maar zet zich ook af tegen het literaire veld. Hij heeft ontzag voor de intellectuele literatuur en zegt zelf een representant te zijn van andere 'literatuur'. Arjen Fortuins visie op Kluuns positie in het literaire veld verschaft enige verheldering op Kluuns ogenschijnlijk tegenstrijdige uitspraken:

De sticker met de quote van Arjan Peters die op de voorpagina van de vierde druk van *Haantjes* prijkt.

'In interviews vergelijkt hij zich graag met auteurs als Van der Heijden, Grunberg, Wieringa en Wolkers – steeds in alle bescheidenheid, want Kluun zal nooit nalaten te vermelden dat zij dingen kunnen die hij niet kan. Hij heeft niet de pretentie even literair te zijn, maar wil de erkenning omdat er geen principiële verschil is tussen zijn schrijverij en dat van de kanonnen; voor Kluun is er slechts een gradueel verschil'.⁹⁶

Kluun en commercie

De rode draad in de Kluun-casus is de commercie. De combinatie van literatuur en commercie is altijd een heikel punt geweest voor sommige literatuurwetenschappers en pleitbezorgers van de literatuur. Zo blijkt bijvoorbeeld uit veel thema's die besproken worden in de literatuurgeschiedenis *Altijd weer vogels die nesten beginnen*. De genoemde partijen vinden dat literatuur niet te rijmen is met commerciële aspecten. Kluun daarentegen staat positief tegenover commercie in kunst. Zijn visie op vermenging van de commercie en kunst:

'Voor veel schrijvers is samenwerken met het bedrijfsleven vloeken in de kerk. "Dat moeten zij weten. Het is zo'n jaren-zeventigding: je mag niet commercieel zijn. Maar als je nu met je band op wereldtournee gaat en je weigert sponsoring, houdt het verhaal op. Als Nespresso de nieuwe roman van Ernest van der Kwast aan 50.000 van z'n klanten wil geven, kan Ernest van der Kwast van de royalty's een jaar schrijven. Je moet alleen vastleggen dat je mag schrijven wat je wilt. Mensen denken: dat willen bedrijven niet. Nou, dat willen bedrijven wel. In *KEVBDD* wordt gekost, geneukt en drugs gebruikt en toch was er sponsoring. De vermenging van commercie en kunst, zoals bij muziek en film, gaat ook in de literatuur gebeuren. Zolang er dus honderd procent artistieke vrijheid is.'⁹⁷

Volgens Kluun vervullen boeken een andere rol in de maatschappij dan voorheen:

⁹⁵ Vervoort, John. 'Meesters in verpakte stront'. In: *De standaard* 04-02-2011.

⁹⁶ Fortuin, Arjen. 'K2: het duel'. In: *NRC-Handelsblad* 28-01-2011.

⁹⁷ Pek, Norbert. 'Je moet durven entertainen'. In: *Nieuwe Revu* 21-01-2011.

‘Boeken zijn nu een hype, dat was vroeger niet zo. Ik geloof dus ook helemaal niet dat boeken geen toekomst zouden hebben. Een boek dat nu doorbreekt, kan zo 100.000 exemplaren verkopen. Dat kan van iedereen zijn: Jan Siebelink, Ronald Giphart. Boeken hebben overgenomen wat televisie vroeger had. Toen keek je allemaal naar Mies Bouwman en de dag daarop had iedereen het erover. Maar toen waren er twee zenders, nu zijn het er tachtig. Mensen hebben toch behoefte aan iets gemeenschappelijks. Dat kan een filmpje op YouTube zijn, of een boek. Lezen is minder elitair geworden.’⁹⁸

Hij is van mening dat ‘de literatuur’ een stoffig imago heeft en dat dit imago moet worden aangepast door ‘literatuur’ op een andere manier onder de aandacht te brengen: ‘Heel de “jonge” generatie die in literatuur is geïnteresseerd heeft de ontwikkeling van het uitgaansleven van de laatste twintig jaar actief meegemaakt. Dan moet je niet meer aankomen met literaire avonden in bibliotheken onder tl-lampen, maar wel strakke performances organiseren in een club met een drankje en muziek’.⁹⁹

Kluun draagt zelf bij aan een ‘minder elitaire’ literatuur, aan het toegankelijker maken van ‘de literatuur’, dit blijkt uit de activiteiten die hij met Nightwriters verzorgt. ‘We treden overal op. Met muziek, een dj, een decor, helemaal geregisseerd. Iedere schrijver kan daar aan meedoen, als wij hem leuk vinden. [...]’Wij zijn de marskramers van de literatuur.’¹⁰⁰ Het is opvallend dat hier sprake is van een selectie van schrijvers, die ‘leuk’ genoeg zijn om bij Nightwriters te mogen horen. Dit terwijl Kluun vraagtekens zet bij de selectie, ofwel canonisering van ‘literaire’ werken, die in het domein van de letterkunde mede door gerenommeerde critici met een hoog consacrerend vermogen geschiedt.

Kluun heeft zijn eigen visie op literatuur en uit zijn mededeling “*Komt een vrouw bij de dokter wordt een klassieker.*” Over twintig jaar zal dat blijken. Niet vanwege de literaire waarde, maar om wat het teweeg heeft gebracht in Nederland’ blijkt volgens NRC-journaliste Rinskje Koelewijn, dat men niet hoeft te denken dat hij vals bescheiden is.¹⁰¹

---

⁹⁸ Wytzes, Liesbeth. ‘Schrijven is in mijn geval heel hard werken’. In: *Elsevier* 31-10-2009.

⁹⁹ Houtman, Joost. ‘Nederlands best verkopende auteur Kluun: “Ik hou wel van dat haantjesgedrag’’. In: *De morgen* 09-02-2011.

¹⁰⁰ Wytzes, Liesbeth. ‘Schrijven is in mijn geval heel hard werken’. In: *Elsevier* 31-10-2009.

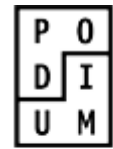
¹⁰¹ Koelewijn, Rinskje. ‘Vrouwen willen beledigd worden’ In: *NRC-Handelsblad* 19-03-2011.

6. De rol van de uitgeverij

In dit hoofdstuk beschrijf ik de visie – voor zover te achterhalen – van uitgeverij Podium en wil ik aandacht besteden aan Hugo Brems' *Altijd weer vogels die nesten beginnen*, waarin hij de toegenomen commercie onder uitgeverijen uiteenzet.

Uitgeverij Podium is opgericht op 1 maart 1997 en is gevestigd in Amsterdam. Podium geeft Nederlandse en vertaalde romans en poëzie uit en, zoals de omschrijving op de website luidt, 'kwaliteits-nonfictie op gebieden als reizen en maatschappijvraagstukken'.¹⁰² Podium noemt zich een onafhankelijke algemeen-literaire uitgeverij. Navraag bij de uitgeverij naar wat dit onafhankelijke karakter voor de uitgeverij betekent, leverde het volgende antwoord op. Podium is letterlijk onafhankelijk doordat het geen deel uitmaakt van een groter concern. De uitgeverij hoeft geen rekening te houden met aandeelhouders. De redactie en de uitgever Joost Nijsen beslissen met elkaar wat er uitgegeven gaat worden, dit bij monde van mevrouw Kroskinski. Op de website is te lezen dat Podium per jaar ongeveer 30 titels uitgeeft. Er publiceren zeer verscheiden auteurs bij Podium en de uitgeverij biedt een breed scala aan boeken. De verscheidenheid wordt gekenmerkt door zeer verschillende persoonlijkheden, genres, stijlen en onderwerpen. Er zijn momenteel 150 auteurs aan de uitgeverij verbonden, onder wie Ronald Giphart, Joris Luyendijk, Arnon Grunberg, Aaf Brandt Corstius, Saskia Noort, Hans Aarsman en Wilfried de Jong. Podium omschrijft ze als volgt: 'De auteurs die bij ons publiceren, beschikken over opvallende stilistische vaardigheden of een heel eigen visie op de wereld om ons heen of over een rijke literaire verbeelding of, het liefst en meestal, over een combinatie van al deze eigenschappen'.¹⁰³ In het voorwoord van de najaarscatalogus 2011 beschrijft uitgever Joost Nijsen het brede scala boeken als de handwerktechniek *patchwork*, die als je verschillende lagen met elkaar verbindt, leidt tot de kleurrijke kunst van het *quilt*, en, zegt hij, 'Misschien kun je [...] deze najaarsaanbieding als een quilt zien, met elementen die je niet in één compositie verwacht aan te treffen, al bent u wel iets van ons gewend'.¹⁰⁴

Het logo
van
uitgeverij
Podium

De website van de uitgeverij is zeer dynamisch en eigentijds. De hippe achtergrond blijkt om de zoveel tijd te veranderen, van een e-reader tot een boekenkast. De verkoopcijfers van een groot aantal van Podiums boeken worden er regelmatig bijgewerkt en vermeld. Zo werd een vertaling van Kluuns debuutroman bijvoorbeeld 'meer dan 100.000 keer verkocht in China'.¹⁰⁵ Indien boeken bekroond zijn met een prijs, wordt dit genoemd en ook zijn alle uitgaven van boeken die ooit bij Podium zijn gepubliceerd – van de hardcover voor de boekverzamelaar tot de kort cyclische voordeeltuitgave – op de website te achterhalen.

---

¹⁰² <http://www.uitgeverijpodium.nl/home.asp#pageid=6>

¹⁰³ <http://www.uitgeverijpodium.nl/home.asp#pageid=2>

¹⁰⁴ <http://www.uitgeverijpodium.nl/contentfiles/NajaarscatalogusPodiumdef.pdf>

¹⁰⁵ <http://www.uitgeverijpodium.nl/home.asp#pageid=2>

Niet alleen het aanbod en de uitstraling van Podium blijken gevarieerd te zijn. De wijze waarop hoogleraar Nederlandse letterkunde, Jos Joosten en schrijver en literatuurcriticus Arie Storm tegen de uitgeverij aankijken is verschillend. In het vorige hoofdstuk kwam al naar voren, dat Jos Joosten uitgeverij Podium in 2007 ‘een erkende literaire kwaliteitsuitgeverij’ noemde.¹⁰⁶ Een van de redenen waarom Kluun zijn manuscript bij deze uitgeverij aanbood, was volgens Joosten dat hij in aanmerking wilde komen voor een positie in het literaire veld. De recensie van Arie Storm in 2011 laat echter zien dat hij de publicaties die bij Podium verschijnen bepaald niet hoog in het vaandel heeft: ‘Kluun schrijft in dat kindertoontje dat typerend is voor de auteurs die verbonden zijn aan uitgeverij Podium. In de boeken van die uitgeverij fleuren mensen op of horen ze zichzelf iets vragen; ze vragen dit dan aarzelend, ze zuchten diep voordat ze zich aan een naar karwei zetten; ze vatten met een krachtig uitgesproken “godverdomme” een situatie kernachtig samen; en tot slot vliegen de flauwe grappen je met tientallen om de oren. Het is de machteloze literaire taal van een twaalfjarige – de Giphartschool, zeg maar.’¹⁰⁷ In mijn optiek biedt Podium juist letterlijk kansen voor gevarieerd werk, doordat ze niet uitsluitend literaire pretenties hebben.

De chemie tussen Kluun en Podium

Onder de kop ‘Making of...’ geeft Kluun op zijn website inzicht in het proces dat zich voltrok toen hij zijn boek ter publicatie wilde aanbieden. Hij bleek zes uitgevers te hebben uitgezocht: ‘Nijgh & Van Ditmar (Grunberg, veel interesse in muziek), Vassallucci (hip, Heleen van Royen, Dave Eggers), Prometheus/Bert Bakker (Brusselmans, Lanoye), Podium (Giphart) en Sirene’. Kluun meldt dat Joost Nijsen hem dezelfde middag nog opbelde en dat hij hem daarna met mails bleef bestoken, waarin hij vergeleken werd met al het groots wat de Nederlandse literatuur groot maakte: “Misschien zal niet iedere journalist je direct als een groot talent herkennen, maar dat deden ze met Cremer, Wolkers, Giphart ook niet”.¹⁰⁸

Komt een vrouw bij de dokter blijkt verschillende titels te hebben gehad, zoals *Carpe Diem*, *Monofobie*, *Liefde, wat is dan liefde?*, *We hebben altijd nog elkaar*, *Maar ik kan van je houden zoals niemand anders kan*. Redenen waarom deze titels niet goed bevonden werden door de uitgever, variëren van ‘een woord dat geen hond kent of snapt, dat bovendien de lading van het boek nog niet voor de helft dekt, is commerciële zelfmoord’ tot ‘liefde en dood in de titel is altijd oké’. De uiteindelijke titel werd bedacht door redacteur Janneke Steinz en is volgens Kluun ‘briljant provocerend’.¹⁰⁹ De voorgaande genomen beslissingen, voordat Kluuns uiteindelijke boek goedgekeurd werd, geven een kijkje in de werkwijze van Podium. De uitgeverij en Joost Nijsen schuwen in mijn ogen de commercie niet. Dit blijkt bijvoorbeeld uit de zoektocht naar een pakkende titel. Deze moest vooral voor iedereen begrijpelijk zijn, aansluiten bij universele herkenbare thema’s als liefde en dood en een zo breed mogelijk publiek aanspreken.

---

¹⁰⁶ Joosten, Jos. ‘Waarin gelooft Kluun? Bourdieus ‘croyance’ en *Komt een vrouw bij de dokter*’. Via: *Neerlandistiek.nl* (2007).

¹⁰⁷ Storm, Arie. ‘Kluuniaanse aanstellerij’ In: *Het parool* 17-10-2003.

¹⁰⁸ <http://www.kluun.nl/komteenvrouwbijdedokter/index2.html>

¹⁰⁹ <http://www.kluun.nl/komteenvrouwbijdedokter/index2.html>

Toegenomen commercialiteit van uitgeverijen

Hugo Brems zet in *Altijd weer vogels die nesten beginnen* de toegenomen commercie van uitgeverijen uiteen. Brems noemt deze ontwikkeling 'niet meer dan een van de symptomen die in versneld tempo van het literaire boek een gecommmercialiseerd cultureel consumptieartikel [maakte]'. (Brems: 355) Andere ontwikkelingen die de literatuur een minder autonoom karakter bezorgden, passeren in *Altijd weer vogels die nesten beginnen*. Enkele belangrijke volgen hier in een opsomming:

- 'de opkomst van boekenbijlagen' bij kranten en tijdschriften, die zich lieten (en laten) leiden door commerciële en cultuurspreidende belangen (Brems: 355)
- 'het tijdperk van de digitale media', dat heeft bijgedragen aan de bereikbaarheid van literatuur (Brems: 608)
- en 'een groot aantal boekhandels [is] verenigd in groepen', wat tot sterkere onderhandelingen met uitgevers en tot grotere winstmarges leidt (Brems: 623).

De bovengenoemde ontwikkelingen maakten onder andere dat 'de maatschappelijke zichtbaarheid van het boek werd vergroot' en dat de literatuur meer kansen kreeg 'om deel te nemen aan maatschappelijke debatten' via kranten, tijdschriften, televisie en websites. (Brems: 356) De opsomming van ontwikkelingen die alle, op welke wijze dan ook, literatuur onder de aandacht brachten, maken het volgens Brems onvermijdelijk dat uitgeverijen 'meer dan vroeger rekening moeten houden met de eisen van het bedrijfsleven inzake omzet en winstquota' en dat 'boeken, ook literaire boeken, steeds meer beschouwd worden als producten'. (Brems: 616)

Dat wil niet zeggen dat iedereen hier achter staat. Er zijn critici en literatuurwetenschappers die dit zien als een waardevermindering van de literatuur. Dit bleek in de Kluuncasus uit de kritiek van recensenten, die herhaaldelijk veelal afkeurend schreven over Kluuns marketingactiviteiten. Brems wijst op een gevolg van de toegenomen commercie van uitgeverijen: 'auteurs krijgen meer en meer het gevoel dat zij nog louter leveranciers van producten zijn, zij dienen heel wat energie en tijd te steken in allerlei promotiecampagnes, terwijl ze daarnaast soms de indruk krijgen dat ze in de kou blijven staan wat het creatieve proces zelf betreft en / of dat er met hun boeken over hun hoofden heen handel wordt gedreven'. (Brems: 617) Het betekent niet dat er geen schrijvers meer zijn die zich liever aansluiten bij kleine uitgevers. Deze uitgevers blijven volgens Brems vooralsnog bestaan: 'Dit heeft te maken met de toenemende voorkeur van individuele auteurs voor de kleinschaligheid en het persoonlijk contact die daarmee samengaan, en met specialisatie in de nichemarkt'. (Brems: 618)

Kluun koos er niet voor zich aan te sluiten bij een minder grote uitgever en hij pakte de lancering van zijn debuut liever direct 'groots' aan. Bij de publicatie van zijn nieuwe werken mijden Podium en hij de affiches in bushokjes, interviews in goed bekeken programma's en eerder genoemde reclameactiviteiten niet. Kluun heeft bij zijn visie – schrijvers en hun werk mogen in de schijnwerpers staan – uitgeverij Podium gevonden die hierin achter hem staat.

Volgens Kluun proberen bepaalde uitgevers, in tegenstelling tot de literaire gevestigde orde, “wél om schrijvers wat meer neer te zetten als sterren”.¹¹⁰

Uitgeverij Podium anticipeert op veranderende leesbehoeften. Ze maakt deel uit van de ontwikkelingen in de maatschappij en ze speelt hierin een actieve rol. Mede dankzij de uitgeverij heeft Kluun zijn status als bestsellerauteur inmiddels verworven.

---

¹¹⁰ ‘Maas en mensen gaat even langs bij de dokter’ In: *De volkskrant* 18-10-2003.

7. Interpretatie: 'Dit is een Kluun die u niet voor uw bezoek hoeft te verstoppen'

In dit hoofdstuk een interpretatie van de door mij geconstateerde verschuiving in aandacht van critici voor Kluun en de aandacht van de lezers. Allereerst leg ik verband tussen enerzijds het aanvankelijk ontbreken van recensies en de latere toename van recensies van Kluuns werken en anderzijds Van Rees' veronderstelling van de onderlinge afstemming tussen critici (orkestratie). De visie van Van Rees is in het verleden bediscussieerd door Maarten Doorman. Zijn standpunt zal ik kort weergeven in deze interpretatie. Desondanks bleek Van Rees' veronderstelling het beste aan te sluiten bij deze Kluun-casus.

Het lezerspubliek blijkt zijn eigen dynamiek te hebben, die niet bepaald wordt door de beoordelingen van professionele recensenten. Het leesgedrag, dat is af te leiden uit de lezersbeoordelingen, vat ik samen en zet ik af tegen de verschuiving in de receptie door critici. Tot slot van deze interpretatie, verbind ik de diverse vormen van aandacht die Kluuns laatste werk kreeg aan Baricco's benadering van de veranderende (lees)cultuur.

In het overzicht van de recensieaantallen hebben we kunnen zien dat *Komt een vrouw bij de dokter* door recensenten is stilgezwegen. Het mocht aanvankelijk niet bij de werken die het bespreken waard werden bevonden horen. In 1985 schreef C.J. van Rees in zijn artikel 'Consensusvorming in de literatuurkritiek' over overeenstemming in literatuurkritiek onder critici: 'Bourdieu heeft erop gewezen dat het tot stand komen van overeenstemming tussen beoordelaars van kunstwerken een vorm van "orkestratie" omvat. Hiermee wordt bedoeld dat beoordelaars hun opvattingen weliswaar niet altijd met expliciete verwijzingen naar elkaars werk op elkaar afstemmen, maar dat men, als collectief, een vorm van overeenkomstig gedrag manifesteert.' (Van Rees: 78)

Critici lijken soms geneigd om het oordeel van gezaghebbende collega's te reproduceren. Over *Komt een vrouw bij de dokter* schreven critici in het begin helemaal geen kritieken. Op één recensie na in een serieus periodiek van Arie Storm en één in een minder serieus periodiek van Debby van Otten. Je zou kunnen veronderstellen dat de critici elkaars impliciete oordeel overnamen, namelijk: 'we bespreken het boek niet'. Kluun verwerft hierdoor – om met Bourdieu te spreken – geen positie op het 'literaire veld'.¹¹¹ Om positie op het literaire veld te verwerven, zou zijn werk onderwerp van permanente en brede aandacht van kritiek moeten zijn. De recensenten lijken een 'afsprake' te hebben om het werk te negeren, maar of een eenduidig beleid – onbewust dan wel bewust – onder de besprekers wordt gehanteerd, is de vraag. Als we de receptie van *Komt een vrouw bij de dokter* bezien, lijkt Van Rees op dit punt gelijk te hebben. Na een relatief lange aanloopperiode werd zijn debuut een megasucces. Terwijl het boek door recensenten werd genegeerd, bleek het ondertussen wel geleidelijk een publieksliefeling te zijn geworden. Voor critici kwam deze populariteit onverwacht.

---

¹¹¹ Bourdieu, Pierre. *Opstellen over smaak, habitus en het veldbegrip*. Amsterdam: Van Gennep (1989), p. 13.

Er verschenen meer recensies van de tweede roman van Kluun dan van de eerste. De toon van deze recensies is niet uitsluitend negatief. Vol lof zijn de verschenen recensies over het algemeen genomen echter niet, maar er is sprake van aandacht voor het boek in enkele gerenommeerde dagbladen zoals *NRC-Handelsblad*, *De volkskrant* en *Het parool*. *De weduwnaar* leidt tot discussie onder lezers en er is meer aandacht van recensenten gekomen voor *Komt een vrouw bij de dokter*. Onder lezers bleek *De weduwnaar* vanaf het begin een bestseller te zijn.

Trouw-recensent Leonie Breebaart formuleerde een vraag die lezers mogelijk gesteld zouden kunnen hebben: ‘Waarom worden Kluuns romans door de “serieuze” pers stelselmatig genegeerd, terwijl elk product van Grunberg de hemel in geprezen wordt? [...] [Kluunlezers] denken misschien dat “het literaire wereldje” van vriendjespolitiek aan elkaar hangt. Dat critici Kluuns bestsellers niet d urven te prijzen, omdat ze dan zelf in literair aanzien dalen’.¹¹² Breebaarts vooronderstelling lijkt mij onwaarschijnlijk.

Kluuns werk werd bestempeld als niet-literair en critici vonden *Komt een vrouw bij de dokter* over het algemeen genomen niet de moeite waard om te recenseren. *De weduwnaar* werd licht bevonden, maar kwam wel voor bespreking in aanmerking. Het aanzien van de recensenten daalde hierdoor niet. Deze ontwikkeling duidt mogelijk op een verlegging van het werkgebied van critici van gerenommeerde kranten en tijdschriften, namelijk van het bespreken van door hen geselecteerde literatuur, naar het bespreken van een door het publiek geliefd genre. Mijns inziens houden critici rekening met welke auteurs de lezers van de krant kennen, en de focus ligt niet bij de auteurs die voor de lezers mogelijk vernieuwend of anderszins interessant zouden kunnen zijn.

De lezersbeoordelingen van *Komt een vrouw bij de dokter* lieten zien dat de lezers Kluun waarderen. *De weduwnaar* kreeg van lezers minder lof toebedeeld, maar werd ook massaal gekocht. Naar aanleiding van Kluuns eerste roman schreef Jos Joosten al over het aandeel dat critici hadden in het proces van plaats bezorgen: ‘De journalistiek werkt er – bewust of onbewust, dat is irrelevant – aan mee om Kluun zijn plaats te bezorgen in het literaire veld’.¹¹³ Na bestudering van twee van Kluuns andere werken kan ik deze constatering zeker onderschrijven.

In het hoofdstuk ‘De ontvangst door critici’ viel de aandacht die *Haantjes* direct na de publicatiedatum kreeg van critici enorm op in tegenstelling tot de aandacht die Kluuns debuut ontving. Kluun reageerde op een *NRC*-journaliste, die stelde dat zijn nieuwste boek het toch best goed doet in de kritieken, door zijn schouders op te halen: “Blijkbaar heb ik nu iets bij de literaire elite geraakt waardoor het boek ineens salonf ahig is.”¹¹⁴ De vraag of *Haantjes* een beter boek was dan *Komt een vrouw bij de dokter* werd Kluun gesteld in een

---

¹¹² Breebaart, Leonie. ‘De criticus hoeft niets te bewijzen’. In: *Trouw* 10-05-2008. Geraadpleegd via: <http://www.trouw.nl/tr/nl/4324/nieuws/article/detail/1299677/2008/05/10/De-criticus-hoeft-niets-te-bewijzen-De-criticus-hoeft-niets-te-bewijzen.dhtml> [04-11-2011]

¹¹³ Joosten, Jos. ‘Waarin gelooft Kluun? Bourdieus ‘croyance’ en *Komt een vrouw bij de dokter*’. Via: [Neerlandistiek.nl](http://www.neerlandistiek.nl) (2007).

¹¹⁴ Koelewijn, Rinskje. ‘Vrouwen willen beledigd worden’. In: *NRC-Handelsblad* 19-03-2011.

actualiteitenprogramma. Kluuns antwoord op de vraag was: 'Nee, ik vind het geen beter boek nee'.¹¹⁵ Uit de aandacht van critici bleek dat het boek wel het bespreken waard werd gevonden, maar niet dat het boek tot de literatuur gerekend werd.

Haantjes is een verkoopsucces. Het boek is na 32 weken uit De Bestseller Top60 verdwenen en heeft – volgens de laatste verkoopaantallen – niet dezelfde populariteit als zijn voorgangers bereikt. Het is opvallend dat de lezersbeoordelingen op *Bol.com* van *Haantjes* overwegend negatief zijn en dat juist enkele prominente critici lovend over het boek schreven.

Onderwerp van Van Rees' onderzoek was de receptie door critici – de casus betrof de Nederlandse dichter Hans Favery. In deze studie werd door hem het proces van overeenstemming onder critici in de literatuurkritiek bevestigd, blijktens het volgende citaat: 'Als er een golfbeweging van terughoudend of neutraal naar overwegend positief gaande is, dan blijken niet alleen de regionale critici, maar ook twee gerenommeerde critici, die aanvankelijk niet neutraal maar zelfs negatief geweest waren, om te gaan. Dit is een illustratie van het feit dat het proces van orkestratie een dwingend karakter heeft.' (Van Rees: 84)

De casus van Van Rees is vergelijkbaar met de Kluun-casus. In de Kluun-receptie door critici is een zelfde golfbeweging gaande van terughoudendheid naar belangstelling.

Criticus Maarten Doorman deelt Van Rees' visie niet. Hem 'valt [het] op dat de oordelen van critici zelden met elkaar worden vergeleken, nog door critici zelf, noch door anderen. Nu mag van een recensent niet verlangd worden dat hij te veel op zijn medebesprekers let; het gaat immers om het eigen oordeel, om een confrontatie met de tekst, en niet om een discussie van critici naar aanleiding van een boek'.¹¹⁶

Van Rees is juist van mening dat 'een literair-kritische uitspraak [pas] succesvol is, wanneer ze door anderen (critici, alsook de al of niet 'institutionele' lezers) wordt bijgevallen, als 'belangrijk', 'zinnig' of 'interessant' wordt overgenomen. De hoogst denkbare vorm van bevestiging ('confirmatie') die de interpretatieve en evaluatieve uitspraken van een criticus ten deel kan vallen, is de bijval van de zijde van (vooral) collega-critici. (Van Rees: 68)

De golfbeweging die ik heb geconstateerd, was de verandering in aandacht voor de werken van Kluun. De visie van Van Rees lijkt daarbij toch het beste aan te sluiten.

Kluuns laatste boek *Haantjes* kreeg op vele plaatsen in de media aandacht. Dit brengt mij terug bij Baricco, wiens positieve benadering van de veranderende (lees)cultuur mij inspireerde. Hij beweerde dat bepaalde boeken geen literaire waarde hebben, maar voor de lezers wel degelijk van betekenis zijn: 'de waarde is de sequentie'. (Baricco: 85) In het geval van Kluun zijn niet alleen zijn boeken knooppunt tussen verschillende media geworden. We zagen in het hoofdstuk over de auteur, dat Kluun zelf een serieproducent is en dat lezers op allerlei manieren in aanraking komen met zijn werken en activiteiten.

---

¹¹⁵ Uit *De Wereld Draait Door* van 25-01-2011 Via: http://dewerelddraaitdoor.vara.nl/Uitzendingen-detail.630.0.html?&tx_ttnews%5Btt_news%5D=19726&cHash=b1109f61243e6d32f090ec9ec559d472

¹¹⁶ Doorman, Maarten. *De vrede graast zonder genade: over literaire kritiek*. Amsterdam: Bert Bakker (2001).

Baricco ziet het niet als een waardevermindering van de literatuur, dat het boek onderdeel wordt van een sequentie. Volgens hem is dit juist een ontwikkeling die positief zou kunnen zijn voor de boekenwereld. Want, zegt hij:

‘Op het laagste niveau brengt dit alles [...] een lezer voort die om zijn interesse voor het actualiteiten programma *Porta a Porta* voort te zetten de boeken van presentator Bruno Vespa koopt, of die om zijn interesse voor *De kronieken van Narnia* voort te zetten de tekst koopt waarop de film is gebaseerd. Maar op een verfijnder niveau brengt het bijvoorbeeld de lezers van genreboeken voort, vooral thrillers. Genreboeken vinden namelijk vaak hun basis buiten de literaire traditie; ook al heb je nooit een boek gelezen, de regels van de detectiveroman ken je maar al te goed. Ze zijn in de taal van de wereld geschreven’. (Baricco: 85)

Dit voorbeeld is te vergelijken met de cultuurverandering in Nederland. *Porta a Porta* is vergelijkbaar met het actualiteitenprogramma *De Wereld Draait Door*. Uit dit programma komen zeer waarschijnlijk (Kluun-)lezers voort die hun interesse in dit programma voortzetten, omdat presentator Matthijs van Nieuwkerk bijvoorbeeld *Haantjes* onder de aandacht bracht en het topamusement noemde.

Lezers hebben massaal behoefte aan luchtig geschreven vermaak en critici lijken niet om deze ontwikkeling heen te kunnen. Ik constateer dat de diverse vormen van aandacht die Kluuns laatste werk kreeg, zonder meer hebben geleid tot een grote variatie aan lezers en beoordelingen.

8. Conclusie: 'Een lezer komt bij een boek'

Mijn onderzoek betreft de recente veranderingen in de Nederlandse leescultuur. Mijn insteek is om deze te onderzoeken door middel van mijn gekozen Kluun-casus. Om een uitspraak te kunnen doen over de ontwikkeling van de Nederlandse leescultuur was het nodig om Kluuns werk in alle volgende aspecten te bestuderen: zijn 'literaire' oeuvre, de verkoopaantallen, de marketingstrategie, de lezersbeoordelingen en de recensies verzameld in *Literom*. De receptie van Kluuns werken heb ik over een periode van acht jaar bestudeerd, namelijk vanaf het moment dat *Komt een vrouw bij de dokter* uitkwam in oktober 2003 tot en met november 2011, het moment van afronding van mijn scriptie.

Er zijn sceptici, waaronder Graa Boomsma, die veronderstellen dat er in Nederland geen literatuur meer gelezen wordt.¹¹⁷ En er zijn sceptici die veronderstellen dat de cultuur van het lezen bedreigd wordt, waaronder Ronald Soetaert.¹¹⁸ De lezersreacties op de boeken van Kluun, de posities die deze boeken in de Bestseller Top60 hadden en de wijze waarop de boeken de aandacht van lezers wisten te trekken, laten echter het omgekeerde zien: er wordt in Nederland meer gelezen. Van het aangeboden leesmateriaal is het literaire aandeel echter verminderd. Men leest boeken, men communiceert met woord en geschrift en men neemt veel informatie tot zich door te lezen. We zijn niet gestopt met lezen, in tegendeel: we lezen alleen maar meer.

Afgaand op het grote, diverse aanbod van boeken van uitgeverij Podium wordt er veel geschreven en op de markt gebracht. Er zijn ongelooflijk veel en qua genre en schrijfstijl zeer uiteenlopende boeken voorhanden. De manier waarop we omgaan met het brede scala aan boeken, heeft veel te maken met het aanbieden ervan via de moderne communicatiemedia. Deze attenderen mensen herhaaldelijk op de mogelijkheid om boeken te lezen. Het leesgedrag wordt beïnvloed door de intensiviteit van media en informatie. Een voordeel van het gebruik van internet is het ongelimiteerde bereik. Neem de lezersbeoordelingen op het web, die het mij mogelijk maakten om uitspraken te doen over Kluuns publiek en werk. Het internet vergemakkelijkt en versnelt de lezersreacties op Kluuns aansprekende thema's en stimuleert zo het lezen.

Carr wees ons op de gevolgen van het gebruik van internet. We navigeren niet alleen anders door tekst, maar er ontstaat door de veelheid van informatie ook veel minder neiging om diepgang op te zoeken. Mijn interpretatie hiervan is vergelijkbaar met een Franse uitspraak, namelijk *une mer à boire* – onbegonnen werk, ofwel een zee om uit te drinken. Internet biedt zoveel informatie voor een menselijke geest, dat het teveel is om aan te kunnen. Om tot verdieping te komen moet men zich eerst concentreren. We worden tijdens het lezen van teksten op internet voortdurend afgeleid door andere zaken en moeten keuzes maken

---

¹¹⁷ Boomsma, Graa. *Uit de school; barre ervaringen van een bevlogene docent*. Nieuw Amsterdam (2011), p. 16-20.

¹¹⁸ Soetaert, Ronald. *De cultuur van het lezen*. Den Haag: Nederlandse Taalunie (2006), p. 67.

over waar we op willen blijven focussen. We moeten selectief leren omgaan met alle media, of in de woorden van Carr: 'De veranderingen in onze hersenen [door het gebruik van internet] vinden automatisch plaats, buiten ons bewustzijn om, maar dat ontslaat ons niet van de verplichting om verantwoordelijkheid te nemen voor de keuzes die we maken'. (Carr: 248)

Zowel Carr als Baricco bespraken verandering in de manier van lezen. Diepgang maakt plaats voor fragmentarisch en niet-lineair lezen. Zij zijn van mening dat veranderingen in het leesproces zullen leiden tot veranderingen in de manier van schrijven. We zien dat boeken door Kluun en uitgeverij Podium worden verbonden aan het web. Het internet wordt gebruikt om zijn werk en activiteiten te promoten en om zijn werken uit te breiden door middel van allerlei (interactieve) extra's.

Er zijn partijen voor wie dit geldt als verrijking van de leeservaring, maar anderen noemen het juist verarming ervan. In mijn optiek kunnen websites of andere extra's een aanvulling vormen op het lezen. Maar als er een beroep op de lezer wordt gedaan er tijdens het leesproces gebruik van te maken, wordt dit teveel beïnvloed en gaat het ten koste van het vermogen zich te kunnen concentreren.

Tegenwoordig krijgen mensen zoveel prikkels, dat hierdoor ook een zekere gewenning ontstaat. Het publiek heeft een verlangen om op een bepaalde manier vermaakt te worden. De prikkels moeten steeds ververst en verhevigd worden, willen deze nog effect teweeg brengen en dit geldt ook voor de inhoud en presentatie van boeken. Er wordt daarom door schrijvers gezocht naar controversiële thema's en andere manieren om de aandacht van lezers te trekken. Kluun speelt met zijn werken handig in op de behoeften van lezers.

Een grote groep mensen blijkt geïnteresseerd in de elkaar opvolgende, op werkelijkheid gebaseerde, maar aangedikte ontwikkelingen van Kluuns Stijn. Zijn luchtige schrijfstijl wordt geapprecieerd en de inhoud en uitstraling van zijn werk is een onderdeel gaan vormen van het huidige tijdsbeeld. Een grote groep lezers is fan van Kluun. Zij hebben *Komt een vrouw bij de dokter* en *De weduwnaar* bij elkaar aanbevolen, zowel mondeling als door antwoord te geven op elkaars beoordelingen via internet en ze vertoonden hierin een sterk overeenkomstig gedrag.

Uitgeverijen en critici zijn ook genoodzaakt om in te haken op de behoeften van lezers, het veranderende leesgedrag en de voorkeur voor populaire genres. Op deze manier kunnen ze wedijveren voor het publiek en om de concurrentie met andere uitgeverijen aan te kunnen. Niet alleen kwaliteit, maar ook 'spectaculariteit wordt een waarde. Dé waarde'. (Baricco: 47) Bij deze constatering sluit ik mij aan.

Niet alleen de lezersmassa volgt een trend, maar de beoordelingen van critici vertonen ook – bewust of onbewust – een bepaald patroon. De receptie van Kluun door critici begon bij een uiterst negatieve reactie van Arie Storm en verder stilte rond het boek *Komt een vrouw bij de dokter*. De receptie door critici eindigt – wat dit onderzoek betreft – met grootse aandacht van critici na Arjan Peters' positieve recensie van *Haantjes*. Het feit dat de laatstgenoemde gerenommeerde criticus (positieve) aandacht aan Kluuns boek heeft besteed, maakt duidelijk dat critici evenals uitgeverijen 'gedwongen' worden om hun

werkgebied te verbreden. Ook Arjan Peters anticipeert op ontwikkelingen van de massa om gehoord te worden door een breder publiek in plaats van door een niche markt.

Onderscheid tussen de gerenommeerde kranten en tijdschriften en die met een luchtiger karakter wordt minder, het publiek uniformeert en doelgroepen vervagen. Publiek van zowel minder serieuze periodieken, als van serieuze periodieken is vooral geïnteresseerd in eenvoudig aansprekend vermaak. Het is voor critici wijselijk om aandacht te besteden aan bestsellers, die vele mensen graag lezen anno 2011. In de huidige tijd is het voor critici blijkbaar niet mogelijk om 'slechts' hoogstaande literatuur te recenseren.

Mijns inziens is het niet schadelijk dat een bepaalde categorie literatuur voor een beperkt publiek interessant blijft, doordat er vanuit vele richtingen ingespeeld wordt op populaire genres. Literatuur hoeft niet per se 'voer voor de massa' te zijn, al ben ik gesterkt in de mening dat literatuur voor iedereen een meerwaarde kan hebben. De belangrijkste vraag is echter, of er door de grote productie en appreciatie van bestsellers nog wel een groeiend aandeel literatuur te verwachten is.

De vele essays, proefschriften en artikelen waarin ik me voor deze scriptie verdiept heb bleken over deze kwestie ver uiteen te lopen. In mijn optiek verloochent kwaliteit zich nooit. Er zullen altijd mensen blijven die zich over literaire kwaliteit verwonderen en zich ervoor inzetten. Zij het dan, onder andere blijkens de verschuivende aandacht van critici en uitgevers naar populaire door een groot publiek geliefde genres, in marginalere vorm dan voorheen.

Uitgever Joost Nijssen noemde Podium een uitgeverij 'voor diverse gezindten'.¹¹⁹ De uitgeverij biedt een mix van aandacht voor literaire en populistische werken. Door de gegenereerde omzet van populistische werken zijn er ook de middelen om aan literair kwalitatief werk aandacht te kunnen besteden: 'het geheim van uitgeven behoort de paradox dat je alleen winstgevendende boeken kunt maken als je bereid bent met andere boeken (van dezelfde of andere auteurs) verlies te maken'.¹²⁰ Ik vind het spijtig dat de literaire markt zich niet zelfstandig kan bedruipen en dat het vooruitzicht op deze afhankelijkheid blijft.

Er moeten instanties of individuen blijven die doorgaan met het mensen attent maken op literatuur van kwaliteit. Het onderwijs is een van de belangrijkste instanties die hieraan een bijdrage moet blijven leveren. Dat aspect bleef in deze scriptie onderbelicht. Het lijkt mij ontzettend belangrijk dat de aandacht in het literatuuronderwijs niet naar werken van één en hetzelfde genre neigt. De volgende visie klinkt erg aannemelijk: 'In een tijd waarin de leescultuur ernstige concurrentie heeft gekregen van andere media en vrijetijdsbestedingen, lijkt elke winst die geboekt kan worden bij het interesseren van mensen in het lezen van boeken, meegenomen.' (LOV: 41) Toch denk ik dat er genoeg wegen zijn die (jonge) mensen kunnen bewandelen, om in aanraking te komen met boeken.

---

¹¹⁹ In een interview met Boekblad Magazine, te raadplegen via: <http://www.boekblad.nl/podium-directeur-joost-nijssen-ik-biedt-zo-lang.121127.lynkx>

¹²⁰ Column van Joost Nijssen 02-11-2011, te raadplegen via: <http://www.uitgeverijpodium.nl/home.asp#pageid=14>

Het is voor de leescultuur van grote waarde, dat er kennis gemaakt wordt met de literatuur. Nieuwe manieren die worden bedacht om literatuur onder de aandacht te brengen zijn welkom, als daarnaast niet vergeten wordt wat echt diepgaand lezen is. De echte kennismaking met literatuur kan op zijn minst weer leiden tot beter navigatiegereedschap op het web, in de consumptiemaatschappij en in het mediatijdperk, want: 'Wie weet hoe een literaire tekst is georganiseerd, hoe die kan zijn gemodelleerd, hoe die is opgebouwd, welke vertelstrategieën er zijn gebruikt, hoe metaforen zijn ingezet en zo verder en zo meer, kan beter, diepgaander, grondiger, teksten lezen in andere media: in films, strips, muziek, in beeldende kunst'. (LOV: 29)

De hoeveelheid literatuur die er bestaat over thema's die betrekking hebben op verandering van (lees)cultuur is overweldigend. Het is een zeer actueel onderwerp, waarover ik niet uitgelezen ben.¹²¹ De leescultuur vind ik een interessant fenomeen en de bestudering ervan heeft voor mij bijgedragen aan een verbreding van mijn begrip van de ontwikkelingen van deze tijd. Mijn onderzoek naar leescultuur heeft me bevestigd, dat ik het toenemende gebrek aan diepgaand lezen betreur. Maar vooral ook dat ik op een manier wil bijdragen aan het in stand houden van 'verdiept lezen', van het verliezen in en bewonderen van een literair werk niet enkel en alleen om het thema of het aan het boek verbonden spektakel, maar ook om de unieke stijl en constructie van een boek.

---

¹²¹ De visie van Bas Heijne, die zeer recent het essay 'Echt zien; Literatuur in het mediatijdperk' (Amsterdam: Athenaeum - Polak & van Gennep 2011) schreef, vond ik verrijkend, maar die heb ik helaas niet meer kunnen meenemen in deze scriptie.

Nawoord

Door middel van dit nawoord wil ik iedereen bedanken die me de afgelopen tijd geholpen heeft bij de support, het corrigeren en het schrijven van deze bachelorscriptie. Ik ben mijn zeer geduldige en kritische begeleider Dr. Fabian Stolk dankbaar. Onder het motto 'voorwaarts en niet versagen' was hij steeds opnieuw bereid om kanttekeningen te maken bij de vorm van mijn essay, bij mijn formuleringen, de loze en te lange zinnen met tangconstructies. Deze opsomming is slechts een greep uit de rode 'zeeën' die mij enerzijds tot waanzin dreven, maar waarvan ik anderzijds enorm veel heb opgestoken. In het bijzonder wil ik ook mijn ouders bedanken. Mijn vader voor zijn vermogen tot geïnteresseerd zijn in een breed scala aan onderwerpen en het zich verdiepen in en volgen van mijn vakgebied. Ook dank ik hem voor het lezen van mijn hoofdstukken en het stimuleren van inzet en doorpakken. Mijn moeder bedank ik vanwege haar rotsvaste vertrouwen in mij en het meegeven van haar praktische inzichten, waarvan 'niet kletsen maar doorgaan' er een is. Ik bedank familie en vrienden die geïnteresseerd vroegen naar mijn vorderingen, mijn maatje Dorieke speciaal voor de lieve aanmoedigingen en het controleren en Wil voor de laatste check. Tot slot bedank ik mijn vriend, die er altijd voor me is. Zonder jullie allen was deze scriptie een stuk armer.

Sassenheim, november 2011

Floor Peters

Bibliografie

Primaire literatuur

Kluun. *Komt een vrouw bij de dokter*. Amsterdam: Podium (2003).

Kluun. *De weduwnaar*. Amsterdam: Podium (2006).

Kluun. *Haantjes*. Amsterdam: Podium (2011).

Secundaire literatuur

Baricco, Alessandro. *De barbaren*. Amsterdam: De Bezige Bij (2010).

Boomsma, Graa. *Uit de school; barre ervaringen van een bevlogen docent*. Nieuw Amsterdam (2011).

Brems, Hugo. *Altijd weer vogels die nesten beginnen*. Amsterdam: Bert Bakker (2006).

Carr, Nicholas. *Het ondiepe; hoe onze hersenen omgaan met internet*. Maven Publishing (2010).

Maas, Cornald. 'Maas en mensen gaat even langs bij de dokter.' In: *Volkscrant* 18-10-2003.

Mathijssen, Marita. e.a. *Leescultuur onder vuur; zes voordrachten over geletterdheid*. Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen Amsterdam (2006).

Joosten, Jos. 'Waarin gelooft Kluun? Bourdieus 'croyance' en *Komt een vrouw bij de dokter*'. Via: *Neerlandistiek.nl* (2007). [04-11-2011]

Laan, Nico. 'Vormen van samenwerking tussen kritiek en uitgeverij; (I-II) In: *Nederlandse letterkunde* 12 (3), 217-239 en (4) 257-279 (2007).

Rees, C.J. van. 'Consensusvorming in de literatuurkritiek.' In: Hugo Verdaasdonk (red.), *De regels van de smaak*. Amsterdam: Joost Nijsen, p. 59-85 (1985).

Schutten, Maaïke. e.a. 'Recensie of persoonlijke rancune?' In: *Het parool* 11-2003.

Vaessens, Thomas. *De revanche van de roman*. Nijmegen: Vantilt (2009).

Recensies/interviews (geraadpleegd via *Literom* [04-11-2011])

Kluun; *Komt een vrouw bij de dokter*:

Dessing, Maarten. 'De perfecte schlager'. In: *De standaard*: 09-06-2006.

Kist, Reinier. 'China censureert roman van Kluun'. In: *NRC-Handelsblad* 16-05-2011.

Komrij, Gerrit. 'Gerrit Komrij Reputaties'. In: *Vrij Nederland* 10-06-2006.

Otten v., Debby. 'Komt een vrouw bij de dokter.' In: *Leesideeën Off Line* 31-12-2003.

Redactie. 'Kluun wint met "oud" boek'. In: *NRC-Handelsblad* 16-10-2006.
Redactie. '25000 mensen en kernjury vinden *Komt een vrouw bij de dokter* boek van het jaar; sinds 2003 ruim 440000 stuks verkocht'. In: *Het parool* 16-10-2006.
Redactie. 'NS Publieksprijs voor Kluun'. In: *Haarlems dagblad* 16-10-2006.
Somers, Maartje. 'Uitvreter zonder idealen'. In: *NRC-Next* 10-03-2010.
Stoffelsen, Daan. 'Liefde in tijden van kanker'. Op: *Resencieweb.nl* 20-04-2005.
Storm, Arie. 'Kluuniaanse aanstellerij'. In: *Het parool* 17-10-2003.

Kluun; *De weduwnaar*:

Etty, Elsbeth. 'Carnaval der reclamejongens'. In: *NRC-Handelsblad* 19-05-2006.
Moll, Maarten. 'Kluuns volgende kankerjaren; plat verhaal maar leest als een sneltrein'. In: *Het parool* 11-05-2006.
Rossum v., Milou. 'Rondneukende Stijn komt tot inkeer'. In: *De volkskrant* 19-05-2006.
Ruiten v., Joep. 'Op Ibiza al snuivend de grenzen verleggen'. In: *Dagblad van het Noorden* 26-05-2006.
Stoffelsen, Daan. 'Zonder vrouw en dokter op zoek naar zin'. Op: *Recensieweb.nl* 24-05-2006.
Verrelst, Werner. 'De weduwnaar'. In: *Leesideeën Off Line* 31-12-2006.
Vlerken v., Peter. 'Kluun weet zich te verkopen'. In: *Leewarder courant* 19-05-2006.

Kluun; *Haantjes*:

Damen, Carine. 'Kluun: advocaat van de haantjes'. In: *Algemeen dagblad* 22-01-2011.
Dekker, Jona. 'Ik bleek echt hetero'. In: *Spits* 24-01-2011.
Dijl v., Frank. 'Elsschot revisited'. In: *HP-de Tijd* 11-02-2011
Eykhout, Koen. 'Haantje Kluun'. In: *Dagblad de Limburger* 02-02-2011.
Fortuin, Arjen. 'K2: het duel'. In: *NRC-handelsblad* 28-01-2011.
FvD. 'Haantjes'. In: *Humo* 01-02-2011.
Goedegebuure, Jaap. 'Kluun biedt vette humor en een voorspelbaar verhaal'. In: *Het Financieele dagblad* 05-02-2011.
Houtman, Joost. 'Nederlands best verkopende auteur Kluun: "Ik hou wel van dat haantjesgedrag'. In: *De morgen* 09-02-2011.
Kok, Marjon. 'Ik schrijf bestsellers'. In: *Dagblad van het Noorden* 29-01-2011.
Lom v., Andre. 'Stijn previsited'. Op: *Recensieweb.nl* 11-02-2011.
Schut, Lies. 'Satire op de man als sukkel'. In: *De telegraaf* 28-01-2011.
Moll, Maarten. 'Kluun wil gelaagdheid aanbrengen tijdens de Gay Games'. In: *Het parool* 26-01-2011.
Peters, Arjan. 'Ondernemertje tussen de relnichten'. In: *De volkskrant* 22-01-2011.
Vervoort, John. 'Meesters in verpakte stront'. In: *De standaard* 04-02-2011.
Vullings, Jeroen. 'Aardige beetje domme jongens'. In: *Vrij Nederland* 05-02-2011.
Schouten, Rob. 'Mislukkelingen, nu ultralight!'. In: *Trouw* 05-02-2011.
Wiertz, Luc. 'Kluun: Haantjes zijn in elk wereldje te vinden'. In: *Metro* 25-01-2011.

Kluun; algemeen:

Beek v., Marije. 'Just say thank you'. In: *Trouw* 31-01-2011.
Eftting, Maud. 'Alle literatuur gaat over de dood'. In: *De volkskrant* 06-05-2006.
Groenteman, Gijs. 'Ik kan een pageturner schrijven'. In: *Het parool* 22-01-2011.
Jong de, Annelies. 'Ik ben een entertainer'. In: *De telegraaf* 07-11-2008.

Koelwijn, Rinskje. 'Vrouwen willen beledigd worden'. In: *NRC-Handelsblad* 19-03-2011.
Koppens, Norbert. 'Als ik 200 stuks verkoop, stop ik direct'. In: *De pers* 21-01-2011.
Moll, Maarten. 'De boekenkast van Kluun: "Herman Brusselmans is hard op weg mijn kast te veroveren'. In: *Het parool* 12-07-2007.
Pek, Norbert. 'Je moet durven entertainen'. In: *Nieuwe Revu* 21-01-2011.
Redactie. 'De schrijver als merk'. In: *De telegraaf* 14-10-2005.
Redactie. 'Een open boek'. In: *De telegraaf* 11-03-2009.
Smouter, Karel. 'Kluun is niet gek'. In: *CV Koers* 01-11-2009.
Sterken, Femke. 'Trouw zijn is geen doel in de liefde'. In: *Libelle* 14-02-2011.
Verbraak, Coen. 'Ik heb nooit schrijver willen worden'. In: *De volkskrant* 01-11-2008.
Versteete, Jeroen. 'Ik ben verdoemd om dat ik uit de reclame kom'. In: *De morgen* 10-12-2008.
Visser, Arjan. 'Ik wil beter zijn dan mezelf: Tien geboden.' In: *Trouw* 20-01-2007.
Wytzes, Liesbeth. 'Schrijven is in mijn geval heel hard werken'. In: *Elsevier* 31-10-2009.

Websites:

<http://www.uitgeverijpodium.nl/home.asp#pageid=7&param=63> [04-11-2011]

<http://kluun.nl/> [04-11-2011]

<http://www.kluun.nl/komteenvrouwbijdedokter/index2.html> [04-11-2011]

Video's:

De Wereld Draait Door 25-01-2011 http://dewerelddraaitdoor.vara.nl/Uitzendingen-detail.630.0.html?&tx_ttnews%5Btt_news%5D=19726&cHash=b1109f61243e6d32f090ec9ec559d47 [04-11-2011]

Bijlage 1. Overzicht recensies en interviews in serieuze en minder serieuze periodieken

KEVBBD eerste druk: oktober 2003.

De weduwnaar eerste druk: mei 2006.

Haantjes eerste druk: januari 2011.

Recensies en interviews in serieuze periodieken

	KEVBBD	De weduwnaar	Haantjes	Algemeen
<i>NRC-Handelsblad</i>	16-10-2006 16-05-2011	19-5-2006	28-01-2011	19-03-2011
<i>Volkscrant</i>		19-05-2006	22-01-2011	06-05-2006 01-11-2008
<i>Parool</i>	17-10-2003 16-10-2006	11-05-2006	26-01-2011	12-07-2007 22-01-2011
<i>Trouw</i>			05-02-2011	20-01-2007 31-01-2011
<i>AD</i>				07-11-2009 22-01-2011
<i>HP- de Tijd</i>			11-02-2011	
<i>De standaard</i>	09-06-2006		04-02-2011	
<i>Vrij Nederland</i>		10-06-2006	05-02-2011	
<i>De Morgen</i>			09-02-2011	10-12-2008
<i>NRC-Next</i>	10-03-2010			
<i>Haarlems dagblad</i>	16-10-2006			
<i>Elsevier</i>				31-10-2009
<i>Financiële dagblad</i>			05-02-2011	
<i>Dagblad de Limburger</i>			02-02-2011	
<i>Dagblad van het Noorden</i>		26-05-2006	29-01-2011	
<i>Leeuwarder courant</i>		19-05-2006		
Totaal	7	6	11	11

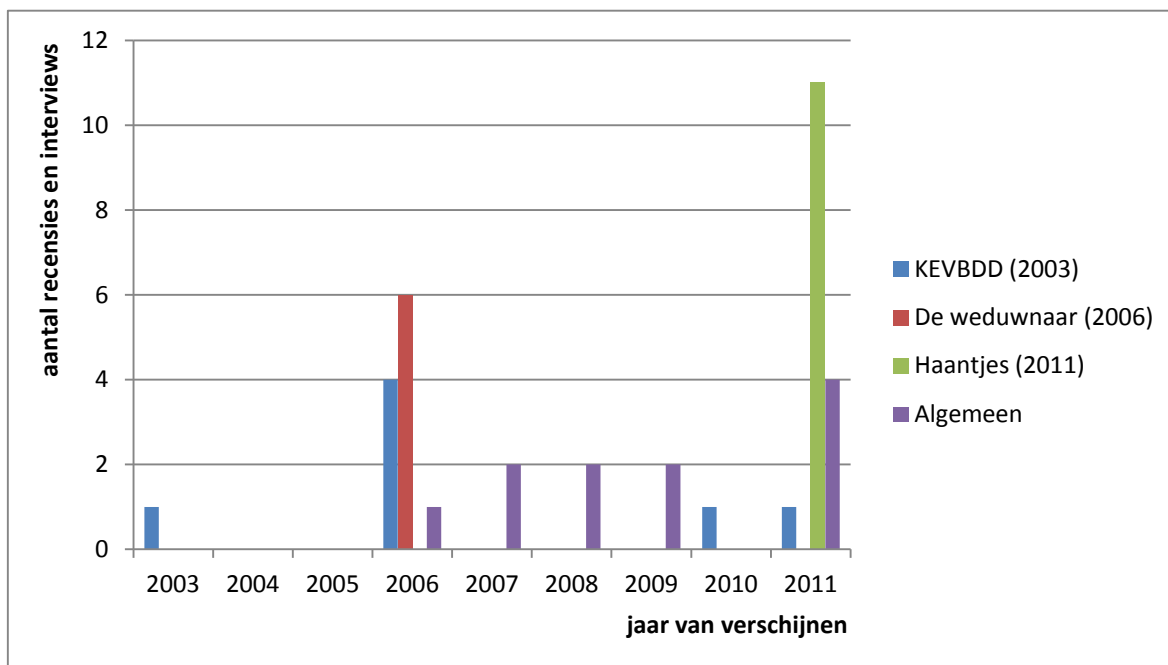
Recensies en interviews in minder serieuze periodieken

<i>Metro</i>				25-01-2011
<i>De Pers</i>				21-01-2011
<i>Spits</i>			24-01-2011	
<i>Telegraaf</i>			28-01-2011	14-10-2005 07-11-2008 11-03-2009
<i>Libelle</i>				14-02-2011
<i>Nieuwe Revu</i>				21-01-2011
<i>Leesideeen Off Line</i>	31-12-2003	31-12-2006		
<i>CV.Koers</i>				01-11-2009
<i>Humo</i>			01-02-2011	
Recensieweb.nl	20-04-2005	24-05-2006	11-02-2011	
Totaal	2	2	4	8
Totaal generaal = 51	9	8	15	19

Bijlage 2. Grafiek recensies en interviews in serieuze periodieken

---

Recensies en interviews in serieuze periodieken

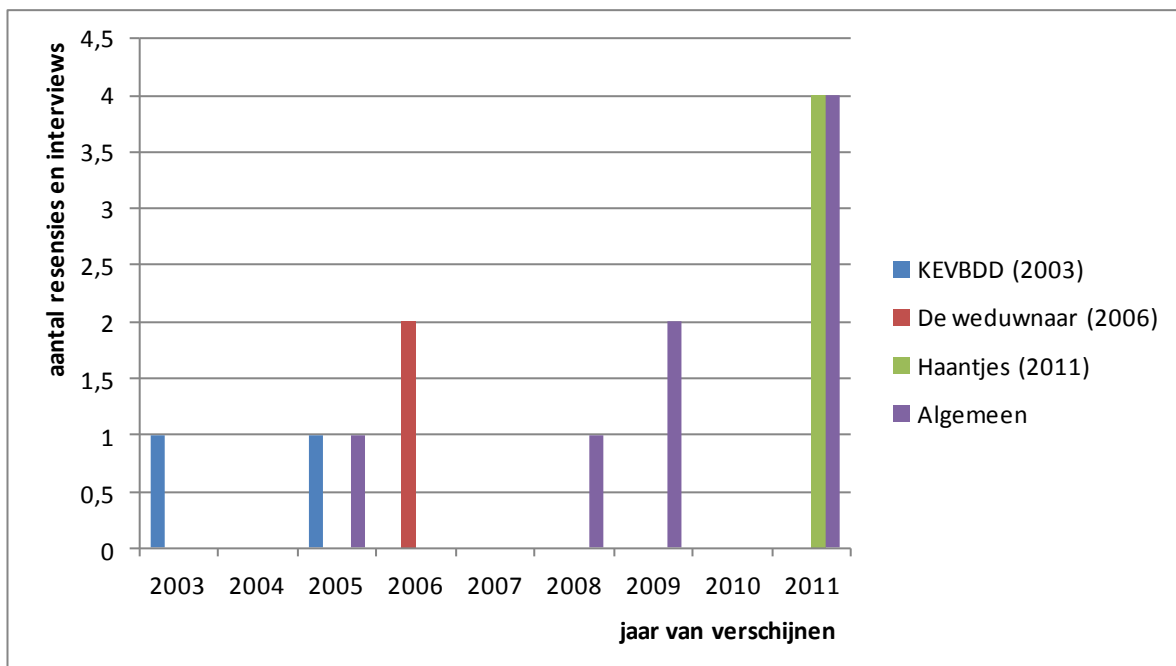

Totaal aantal recensies en interviews in serieuze periodieken: 35.

Bijlage 3. Grafiek recensies en interviews in minder serieuze periodieken

---

Recensies en interviews in minder serieuze periodieken

Totaal aantal recensies en interviews in minder serieuze periodieken: 16.

Bijlage 4a. Schets verkoopcijfers KEVBDD, De weduwnaar en Haantjes

Schets verkoopcijfers

Bron	KEVBDD	De weduwnaar	Haantjes
<i>De Standaard</i> 09-06-2006	1 ^e druk 60.000 ex.		
<i>NRC</i> 16-10-2006	1 ^e jaar na publicatie 20.000 ex. verkocht		
<i>NRC</i> 16-10-2006	begin 2006 100.000		
<i>Parool</i> 11-05-2006	150.000		
<i>De Standaard</i> 09-06-2006	meer dan 150.000		
<i>Volkscrant</i> 19-05-2006	meer dan 155.000		
<i>Haarlems Dagblad</i> 16-10-2006	NS Publieksprijs 2006. Hier stemden 24.976 mensen + een kernjury van 600 mensen waarvan het oordeel voor 1/3 meetelde bij de einduitslag.		
<i>Parool</i> 16-10-2006	440.000		
<i>Elsevier</i> 31-10-2009	900.000		
Website Uitgeverij Podium [14-10-2011]	1.200.000 en in 30 landen vertaald		
<i>Nieuw Revue</i> 21-01-2011		550.000	
Website Uitgeverij Podium [14-10-2011]		700.000 en in 17 landen vertaald	
<i>Dagblad van het Noorden</i> 29-01-2011			1 ^e druk 80.000
<i>NRC</i> 19-03-2011			150.000

Bijlage 4b. Weergave noteringen KEVBDD, De weduwnaar en Haantjes in De Bestseller Top 60

Weergave noteringen in De Bestseller Top60

Geheel rechts:

Komt een vrouw bij de dokter bereikte De Bestseller Top 60 in 2005 in week 12. Het boek kwam toen binnen op plaats 58. Een aantal weken onderbreking daargelaten, verliet het boek de lijst pas in week 32 van 2010 met plaats 55. Het boek stond in totaal 216 weken in de lijst.

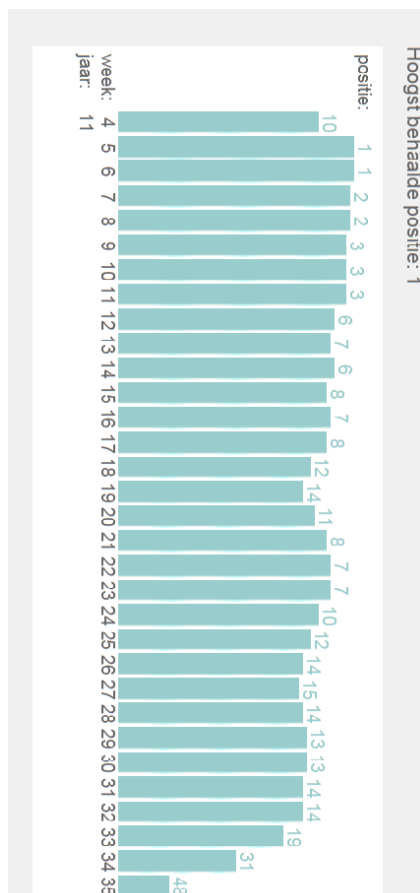
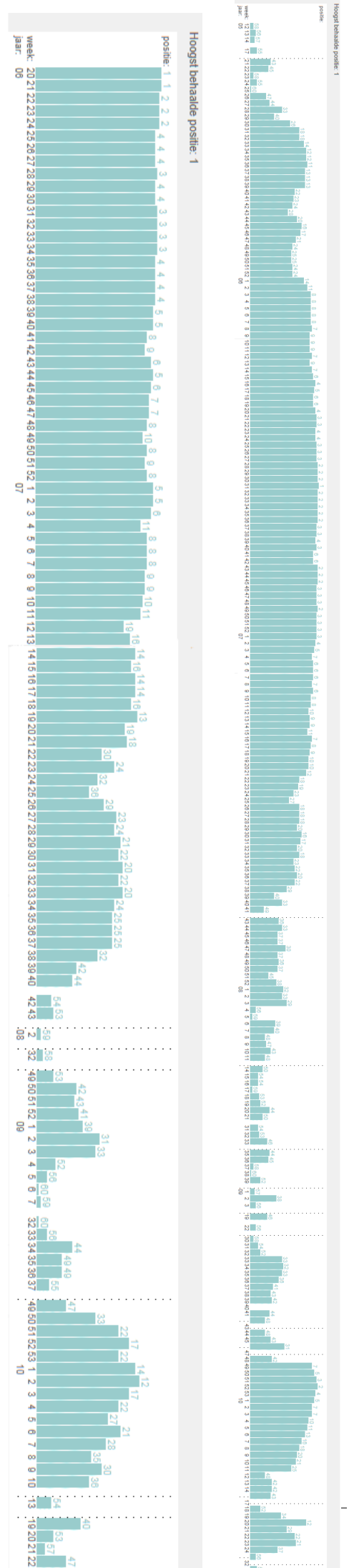
In het midden:

De weduwnaar kwam in 2006 in week 20 binnen op positie 1 in De Bestseller Top 60. Met enkele kleine onderbrekingen stond het boek in totaal 114 weken in de Top60 en verliet het de lijst in week 13 op plaats 47.

Links:

Haantjes kwam in 2011 in week 4 binnen op positie 10 in De Bestseller Top 60. In week 35 stond het boek voor het laatst op plaats 48. In totaal stond het boek 32 weken zonder onderbrekingen in de Top 60.

Bron:<http://alias.cpnb.nl/bs/index.asp> [04-11-2011]

Bijlage 4c. Overzicht lezersbeoordelingen KEVBDD, De weduwnaar en Haantjes op Bol.com

Overzicht lezersbeoordelingen

	Boekeditie	Jaar van uitgave boek	Aantal 'reviews'	Gemiddeld aantal sterren uit 5	
KEVBDD	Paperback	2003	78	4,8	
	Hardcover	2004	1	5	
	Paperback	2008	44	4,5	
	Paperback voordeeditie	2008	147	4,7	
	Digitaal boek	2009	7	3,7	
	Filmeditie	2009	31	4,5	
	Leeslicht serie	2009	1	4	
Totaal			309	4,46	
De weduwnaar	Hardcover	2007	5	4,7	
	Paperback	2006	312	3,9	
	Paperback voordeeditie	2009	29	4,6	
	Paperback	2010	6	4,8	
	Digitaal boek	2011	-	-	
Totaal			352	4,5	
Haantjes					
	Paperback	2011	74	2,0	
	Digitaal boek	2011	7	1,6	
Totaal			81	1,8	

Bron: Bol.com [04-11-2011]